

Mahkeme Dışı Boşanmanın Türk Hukukunda Uygulanması İmkânının Değerlendirilmesi^(*)

Evaluation of the Possibility of Implementation of Out-of-Court Divorce in Turkish Law

Emrah AKTÜRK

Doktor Öğretim Üyesi

Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Medeni Hukuk Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

*Aile Hukuku,
Boşanma,
Mahkeme Dışı
Boşanma,
Anlaşmalı Boşanma,
Çözüm Önerileri.*

Öz

Boşanma kurumu hem kişiler hem de kamu hukuku açısından önemli bir kurum olup son yıllarda yaşanan gelişme ve tartışmaların odağında, yeni yaklaşımlar ve yöntemlerle hukuk düzeni içinde şekillenmeye devam etmektedir. Bu kurum, farklı ulusal hukuk sistemlerinde farklı zamanlarda farklı biçimlerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Boşanmanın yasaklandığı zamandan, anlaşmalı boşanma aşamasına gelen işbu süreç, bazı ülkelerde şimdi de mahkeme kararı olmadan boşanma gibi kolaylıklar içeren yeni bir düzene kavuşmuştur.

Bu düzenin amaçladığı sonuç; evlilik birliği içinde hayatlarını sürdürmek isteyen bireylerin evlenmek ve aile kurmak özgürlüklerinin yanında, sürdüremeyecekleri evlilikleri sonlandırmaları bakımından özgür olarak hareket edebilmeleri olarak düşünülebilir. Kişilerin yaşam biçimi ve tercihleri değişebilmektedir. Bu bakımdan boşanma kurumunun da bireylerin bu yaşam biçimlerini kolaylaştırması ve zaten sorunlu hale gelmiş hayatlarını daha da zorlaştırmaması gerekmektedir.

Boşanma sürecinde; mahkeme süreçlerinin uzun sürmesi, yargı masraflarının ve avukatlık ücretlerinin yüksek olması bireylere ek külfetler yüklerken, boşanma konusunda tamamen anlaşmış eşlerin mahkemeye başvurmaları, mahkemelerin zaten yoğun olan iş yüklerini daha arttırmaktadır.

Pek çok Avrupa ülkesinde kişiler, mahkemeye gitmeksizin evliliklerini idari makamlar nezdinde sonlandırabilmekte ve hayatlarına daha sorunsuz devam edebilmektedir. Türk hukukunda mahkeme dışı boşanma kabul görmemekle birlikte son zamanlarda anlaşmalı/tek celsede boşanmaya ilişkin kararlarının arttığı görülmektedir. Diğer yandan arabuluculuk gibi alternatif çözüm yollarının son dönemde ülkemizde kullanılmasının yaygınlaşması, boşanma kurumu açısından yargı yoluna başvurmadan, mahkeme dışı boşanma yollarının oluşturulması hususunda ilerleyen zamanlarda düzenleme yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sebeplerle çalışmamızda da mahkeme dışı boşanmanın Türk hukukunda uygulanması imkânı değerlendirilmiştir.

Keywords

*Family Law,
Divorce,
Out of Court Divorce,
Uncontested Divorce,
Solution Proposals.*

Abstract

The institution of divorce is an important institution in terms of both personal and public law and continues to shape the legal order with new approaches and methods that are the focus of developments and discussions in recent years. This institution has emerged and developed in different forms at different times in different national legal systems. This process, which has progressed from when divorce was prohibited to the stage of uncontested divorce, has now reached a new order in some countries, including facilities such as divorce without a court decision.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 16.09.2024, Kabul Tarihi: 20.11.2024.

The result aimed by this order can be considered as the freedom of individuals who want to continue their lives in a marriage union to marry and establish a family, as well as the freedom to act freely in terms of terminating marriages that cannot be sustained. Lifestyle and preferences of individuals may change. In this respect, the institution of divorce should facilitate these lifestyles of individuals and should not make their already problematic lives more difficult.

In the divorce process, while the long duration of court processes, high judicial costs and attorney fees impose additional burdens on individuals, the fact that spouses who have fully agreed on divorce apply to the court increases the already heavy workload of the courts.

In many European countries, individuals can terminate their marriages before administrative authorities without going to court and continue their lives more smoothly. Although out-of-court divorce is not accepted in Turkish law, it is observed that there has been an increase in the number of decisions regarding uncontested divorce in recent times. On the other hand, the recent widespread use of alternative solution methods such as mediation in our country reveals the necessity of making regulations in the future regarding the establishment of out-of-court divorce methods without resorting to the judicial remedy in terms of the institution of divorce. For these reasons, in our study, the possibility of the application of out-of-court divorce in Turkish law has been evaluated.

GİRİŞ

Toplumların yaşam biçimleri ve kültürlerinin farklı olması, kişilerin de yaşam biçimlerinde, insanlarla olan ilişkilerinde ve aile hayatlarında farklılıklara neden olmaktadır. Evlilik kurumu ve aile kurma düşüncesi her toplumda benzer şekilde algılansa da sahip olunan farklılıklar nedeniyle evlilik kurma şekilleri çeşitlenmektedir. Buna bağlı olarak toplumların boşanma konusundaki yaklaşımları da değişmektedir.

Erkek egemen bir yaklaşımın hüküm sürdüğü toplumlarda boşanma kararının ve şeklinin de erkek tarafından belirlendiği, kimi zaman kadının boşanmasının yasaklandığı, kimi zaman da çok ağır şartlara bağlandığı görülmektedir¹. Demokratik toplumlarda ise boşanma kurumu; yasal zeminde ve kişilerin eşit haklara sahip oldukları bir hukuki statüye kavuşarak, boşanma kararını almada ve hayata geçirmede kadın ile erkek bakımından bir farklılık bulunmamaktadır².

Son yıllarda gelişen boşanma yöntemleri ile eşler; maddi hukuk kurallarında yapılan değişiklikler sayesinde mahkeme önünde anlaşmalı olarak ya da usuli değişiklikler sayesinde mahkemeye gitmeden idari bir makam önünde boşanabilmektedir³. Bunların dışında tahkim ve arabuluculuk gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yolları da boşanma kaynaklı uyuşmazlıklarda ek yöntemler olarak kabul edilmiştir⁴. Hukukumuzda ise bu gelişmeler sayesinde, eşlerin anlaşmaları halinde, İslam hukuku temelli tek taraflı boşanma anlayışı terk edilerek, maddi hukuk kurallarına göre mahkeme önünde anlaşmalı boşanma yolu kabul edilmiştir⁵. Ancak usuli yenilikler olan ve mahkeme dışı boşanma kurumu olabilecek; idari makam, arabuluculuk veya tahkim yollarının boşanma yolu olarak kullanılabilmesi hala tartışılmaya devam etmektedir⁶.

¹ SAYMEN, Ferit H.: *Aile Hukuku Dersleri, 1949-1950 Yılı Takrirleri*, Teksir İşleri, İstanbul, 1950, s. 20; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: *Türk Medeni Kanunu'na Göre Medeni Hukuk, Başlangıç- Şahıslar, Aile, Miras ve Eşya Hukuku (Ayni Haklar)*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1954 (Ayni Haklar), s. 153; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, Ayfer: *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 27-28; ERDEM, Bahadır: "Yabancı Aile Hukuku Mahkeme Kararlarının Tanıma ve Tenfizi ile Avrupa Birliği Brüksel II Tüzüğü", (Ed.) ŞİPKA, Şükran / ŞENSÖZ, Ebru / ŞENOL, Ayşe Nilay / ÖZBİLEN, Arif Barış: *Medeni Hukuk ve Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri*, İstanbul Ticaret Akdeniz Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 156.

² BRÄM, Verena: "Privatisierung des Scheidungsrechts - ein Holzweg?", (Hrsg.) GEISER, Thomas / KOLLER, Thomas: *Festschrift für Professor Heinz Hausheer zum 65. Geburtstag: Privatrecht im Spannungsfeld zwischen gesellschaftlichem Wandel und ethischer Verantwortung*, Stämpfli Verlag, Bern, 2002, s. 205.

³ BRÄM, s. 205.

⁴ GÜNEŞ PESCHKE, Seldağ: "Dijital Boşanmaya İlişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları", *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt 4, Sayı 1, s. 121-146.

⁵ SAYMEN, s. 153.

⁶ EKŞİ, Nuray: *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 77; ÜREM ÇETİNEL, Merve / GÜNEŞ, Biset Sena: "Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2020, Cilt 1, Sayı 5, s. 312; AYHAN İZMİRLİ, Lale: "Nüfus Hizmetleri Kanunu

Çalışmamızda değerlendireceğimiz esas konu olan mahkeme dışında başka bir yerde boşanabilme imkânı, öğretide; “adli olmayan boşanma”⁷, “özel boşanma”⁸ ve “mahkemesiz boşanma”⁹ gibi birbirinden farklı isimlerle kullanılsa da biz Alman öğretisinde kabul edilen “mahkeme dışı boşanma”¹⁰ kavramını kullanacağız.

Ülkemizde uygulanması tartışılan bu yönteme ilişkin, öncelikle öğretinin bu kuruma bakışı üzerinde durulup, farklı ülke yöntemleri incelenerek, Türk hukukunda uygulanma imkânı üzerine değerlendirmelere yer verilecektir.

I. MAHKEME DIŞI BOŞANMA KURUMU

A. Genel Olarak

Mehaz İsviçre hukuku¹¹, Alman hukuku ve Türk hukukunda esas olan, boşanmanın hâkim kararıyla olabilmesidir¹². Ancak yaygın olarak birçok ülkede uygulanmaya başlayan “mahkeme dışı boşanma” kurumu; eşlerin mahkemeye başvurmaksızın, boşanma ve boşanmanın sonuçları konusunda anlaşarak mahkeme hariç başkaca yetkili makam önünde evlilik birliğini sona erdirdikleri bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır¹³. Bu boşanma türünde çoğu zaman eşlerin üzerinde mutabık kaldıkları boşanma anlaşmasını bir idari makam (mesela belediye başkanı veya noter) huzurunda imzalamaları yeterli olmaktadır¹⁴.

Öğretide mahkeme dışı boşanma kurumunu olumlu görenler olduğu gibi kabul edilmemesi gerektiğini savunan yazarlar da mevcuttur. Mahkeme dışı boşanma kurumuna olumlu yaklaşan yazarlara göre bu kurumunun uygulanması, yargının iş yükünü azaltacak, eşlerin yüksek yargılamaya giderlerine katlanmalarının önüne geçecek ve boşanma prosedürüne sürat kazandıracaktır. Dolayısıyla modern hukuk sistemlerinde bu faydalı kuruma yer verilmelidir¹⁵.

Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması.” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 22, Sayı 4, s. 67-126; TANRIBİLİR, Feriha Bilge: “Türk Hukukunda Yabancı Makamlarca Verilen Boşanma Kararlarının Tanınmasına İlişkin Gelişmeler”, (Ed.) DOĞAN, Vahit / AYHAN İZMİRLİ, Lale / YILMAZ, Alper Çağır: *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 375-387; HUYSAL, Burak: “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2017, Cilt 37, Sayı 2, s. 473-507; ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 237 vd.; TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: “Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle Düzenlenen Yenilikler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 19, Sayı 2, s. 103-128.

⁷ EKŞİ, s. 39.

⁸ ANATOMO, Jennifer: “Reformbedarf Bei Der Anerkennung Von Privatscheidungen”, *Nzfam*, 2018, s. 243.

⁹ DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LOHNIG, Martin (Hrsg.): *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 131-135.

¹⁰ NOMER, Ergin: *Devletler Hususi Hukuku*, 22. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 260; FERRER-RIBA, Josep: “Marital Agreements and Private Autonomy in Spain”, (Ed.) SCHERPE, Jens: *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective*, Oregon, Hart Publishing, Oxford-Portland, 2012 (Marital Agreements and Private Autonomy in Spain), s. 354.

¹¹ Art.111-134 ZGB; 1564 BGB. Detaylı bilgi için bkz. ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 328.

¹² GENÇCAN, Ömer Uğur: *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017 (Boşanma Hukuku), s. 97-105; KILIÇOĞLU, Ahmet M: *Aile Hukuku*, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024, s. 3; DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, M. Alper: *Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku*, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024, s. 47; UĞUR, Ömer: *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 99; EKŞİ, Nuray: *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 77; ZEVKLİLER, Aydın / ACABEY, M. Beşir / GÖKYAYLA, K. Emre: *Zevkliler Medeni Hukuk*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 879; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; GÜRSOY, Kemal Tahir: “Eşlerin Anlaşması Suretiyle Boşanma”, *Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, 1925-1975, Cilt 2, Boşanma Hukuku Haftası*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, s. 157; VELİDEDEOĞLU, Ayni Haklar, s. 167; NOMER, s. 260; AKINTÜRK, Turgut / DERYA, Ateş: *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt*, 25. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 237; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 25-27; KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989, s. 150; SAYMEN, s. 144; ÖZTAN, Bilge: *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 121 vd.

¹³ EKŞİ, s. 39; HUYSAL, s. 476.

¹⁴ EKŞİ, s. 39; HUYSAL, s. 476.

¹⁵ ŞIPKA, Şükran: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı’nın Değerlendirilmesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, Cilt 6, Sayı 12, s. 170; ÖZBEK, Mustafa Serdar: *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Cilt 1*, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 284 vd.; DUTTA, Anatol: “Stand des Scheidungsrechts in Deutschland”, (Hrsg.) DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LOHNIG, Martin: *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im Europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 52-53.

Mahkeme dışı boşanma uygulamalarına karşı olan yazarlar ise eşlerin anlaşmalarının tarafsız bir kişi veya kurumca kontrol edilmesi gerektiğini, eşlerin duygusal olarak hızlı karar vermelerinin kendileri ya da çocuklarının geleceğini olumsuz etkileyebileceğini ileri sürerek bu kurumun uygulanmaması gerektiğini savunmaktadırlar¹⁶. Boşanmanın kamu düzenini ilgilendirmesi sebebiyle bir denetim mekanizmasının olması gerekliliği bu görüşü savunan öğreti tarafından önemle vurgulanmaktadır¹⁷.

Kanaatimizce; hukukumuzda kamu düzeni önemli bir kriter olarak yer alsada aşağıda detaylı olarak ele aldığımız anlaşmalı boşanma oranlarına bakıldığında, mahkeme dışı boşanma kurumu uygulanabilmelidir. Aşağıda belirtilen ülkelerdeki uygulamalar incelenerek, ortak yönler tespit edilip Türk hukukuna entegre olabilen bir mahkeme dışı boşanma kurumu sistemi geliştirilebilir.

B. Dünyada Uygulanan Mahkeme Dışı Boşanma Uygulama Örnekleri

Tarihsel süreç içerisinde mahkeme dışı boşanma kurumunu uygulayan ülkeler, yetki ve görev bakımından iki farklı geleneği ve grubu temsil etmişlerdir¹⁸.

İskandinav usulü de denilen ve Danimarka, Norveç ve İzlanda'da gibi ülkelerde uygulanan ilk grupta; boşanma koşullarının katılığı ile eşlerin evliliğe dair sorumluluklarını ciddi düzeyde aksatmaları neticesinde, kralların boşanmaya karar verebilmeleri sağlanmaktadır¹⁹. Hala uygulanan bu yöntem²⁰ ile boşanma kararı verilmesinde esneklik sağlayan bu uygulamanın gerçekleştiği ülkelerde, aile sistemi diğer toplumlara göre farklılıklar göstermekte, özellikle ekonomik ve sosyal güvenlik zıya- de kişinin özgürlüğünün ve bağımsızlığının, cinsiyet eşitliği ve refah devleti olma özelliğinin ön plana çıktığı kabul edilmektedir²¹.

İkinci grup ise Rusya'da ortaya çıkan ve boşanma kurumunu adli sahanın dışına taşıyan bir uygulama olup, 1920'li yıllarda devletin boşanma sürecindeki kontrolünü azaltmak amacıyla aile hukuku reformları ile oluşmuştur²².

Boşanma işlemlerinin adli alandan çıkarılmasına yönelik çok sayıda ülkede düzenlemeler yapıldığı ve farklı ülkelerde mahkeme dışı boşanma kurumuna ilişkin usuller kabul edildiği görülmektedir²³. Eşler arasında anlaşma olması, çocuk bulunmaması gibi ortak kriterlere bağlı olarak Belarus, Brezilya, Rusya, Japonya, Kazakistan Fransa, Gürcistan, Romanya, Özbekistan gibi pek çok ülkede, adli makamlar haricinde belediye, noter, nüfus idaresi, evlendirme dairesi gibi idari makamlarca boşanma kararı verilebilmektedir²⁴.

Mahkeme dışı boşanma kurumu, dünyanın farklı hukuk sistemlerinde uygulanmakta olsa da ülkemizin de etkisi altında olduğu Kıta Avrupa Hukuku sisteminin içinde, bu kurumun uygulanmasını gelenek haline getiren İskandinav ülkelerinden birkaçının boşanma usullerine ilişkin süreçlerinin açıklanması, konunun anlaşılması açısından fayda sağlayacaktır.

¹⁶ VELİDEDEOĞLU, *Ayni Haklar*, s. 152; DUTTA, s. 52-53; ÖZTAN, s. 696-698; ŞENER, Esat: "Medeni Kanun'un Aile ve Nesep Bölümünde Çatışan Eğilimler", *Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, 1925-1975, Cilt 2, Boşanma Hukuku Haftası*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, s. 234.

¹⁷ VELİDEDEOĞLU, *Ayni Haklar*, s. 157-167; ÖZTAN, s. 696-698.

¹⁸ ANTOLOSKAIA, Masha: "Divorce Law in a European Perspective", (Ed.) Scherpe, Jens: *European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016, s. 72-73.

¹⁹ ANTOLOSKAIA, s. 72.

²⁰ Detaylı bilgi için bkz. I.B.

²¹ DANIELSEN, Svend: *The Scandinavian Approach: Administrative and Judicial Resolutions of Family Conflicts*, (Ed.) MEULDERS-KLEIN, Marie Thérèse: *Familles et Justice*, Bruylant, Bruxelles, 1997, s. 140; SANDSTRÖM, Glenn / GARÐARSDÓTTÍR, Ólöf: "Long-Term Perspectives on Divorce in the Nordic Countries Introduction", *Scandinavian Journal of History*, 2018, Cilt 48, Sayı 1, s. 1-2.

²² ANDRUP, Henrik / BUCHHOFER, Bernd / ZIEGERT, Klaus A.: "Formal Marriage under the Crossfire of Social Change", (Ed.) EE-KELAAR, John M. / KATZ, Sanford N.: *Marriage and Cohabitation in Contemporary Societies*, Butterworths, Toronto, 1980, s. 38; ANTOLOSKAIA, s. 74. Uygulamaya ilişkin detaylı bilgi için bkz. s. 12-13.

²³ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 317.

²⁴ NOMER, s. 260; ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 317.

1. Norveç Hukuku

Mahkemeler yanında kralların da boşanma hususunda karar verebildiği sistem olan Norveç hukukunda²⁵ Norveç Evlenme Yasası m. 27 kapsamında²⁶ ayrıca idari makam olan valilik huzurunda da boşanma gerçekleştirilebilmektedir²⁷. Burada önemli olan nokta boşanmanın; şiddet, çok eşlilik, yakın akraba evliliği ya da 2 yıldan beridir birlikte yaşamama gibi çekişmeli sebeplerin yanında m. 28 kapsamında²⁸ vasi aracılığıyla talep edilmesi halinde mahkeme kararı şarttır²⁹.

Valilik önünde boşanma işlemlerinin yapılabilmesi için ön koşul, ayrılık usulünün tamamlanmasıdır³⁰. Evlilik birliğine; ya mahkeme tarafından ara verilmesi kararı sonrası bir yıllık sürenin geçmiş olması veya eşlerin kararıyla iki yıl süreyle evlilik birliğine ara vermiş olması durumlarında valilik tarafından boşanma kararı verilebilir³¹. Buna ek olarak eşlerin evlilik birliğini sonlandırma iradelerini açık olarak ortaya koymaları ve valiliğe talepte bulunmaları gerekmektedir³². Eğer eşler aralarında anlaşmış iseler on altı yaşından büyük ortak çocuklarının bulunması boşanmanın idari usulle gerçekleştirilmesine engel teşkil etmemektedir. Çocukların on altı yaşından küçük olması durumunda Evlenme Yasası m. 26 uyarınca arabuluculuk kurumuna başvurulması gerekmektedir³³. Çocukların menfaatlerinin korunması, ebeveyn sorumlulukları ile çocukla şahsi ilişkisinin kurulması çocuğun mutad meskeninin belirlenmesi için arabuluculuk süreci zorunlu tutulmuştur³⁴. Arabuluculuk aşaması çok kısa sürmekte ve süreç sonunda düzenlenen belge olmadan boşanma işlemine devam edilememektedir³⁵.

2. Danimarka Hukuku

Tarihsel süreci kralların boşanmaya karar verebilmelerine dayanan Danimarka'da mahkemelerle birlikte idari makamların da boşanmaya karar verebildikleri ve aynı yetkiye sahip oldukları görülmektedir³⁶. Uygulamada da en çok boşanmanın idari makamlar önünde gerçekleştiği anlaşılmaktadır³⁷.

Anlaşmalı olsun ya da olmasın tüm boşanma süreçleri için karar verme yetkisi, Aile Hukuku Ajansı kurumundadır³⁸. Bununla birlikte şiddet gibi önemli durumlarda kurum dosyayı değerlendirilmesi için mahkemeye götürebilir³⁹.

Eşler, boşanma ve boşanma sonuçları ile ilgili konularda anlaşma sağlamışlarsa, ayrılık kararına gerek kalmadan boşanma talebinde bulunabilmekte ve boşanma gerçekleşebilmekte iken, anlaşma

²⁵ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

²⁶ LOV-1991-07-04-47: Lov om Ekteskap (ekteskapsloven), I 1991 hefte 12 (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>, ET: 01.05.2024).

²⁷ KRISTIANSEN, Jan Eric: "Norway", (Ed.): CHESTER, Robert: *Divorce in Europe*, Springer Verlag, New York, 1977, s. 53; SPERR, Annken Kari: "Stand des Scheidungsrechts in Norwegen", (Hrsg.) DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTFELD, Peter / LÖHNIG, Martin: *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Giesekeing Verlag, Bielefeld, 2017, s. 269. Detaylı bilgi için bkz. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Norway-Divorce.pdf> (ET: 14.05.2024).

²⁸ LOV-1991-07-04-47: Lov om Ekteskap (ekteskapsloven), I 1991 hefte 12 (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>, ET: 01.05.2024).

²⁹ KRISTIANSEN, s. 53.

³⁰ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

³¹ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

³² ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

³³ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

³⁴ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 318.

³⁵ SPERR, s. 272-273.

³⁶ PARKINSON, Patrick: *Family Law and the Indissolubility of Parenthood*, Cambridge University Press, New York, 2011, s. 201; DANIELSEN, s. 139.

³⁷ PARKINSON, s. 201.

³⁸ Lov N. 203 af 05.03. 2019 om ændring af lov om ægteskabsindgåelse og opløsning og lov om Familieretshuset, Børne- og Socialmin., j.nr. 2018-3585 (Danimarka Evlenme ve Sona Ermesi Yasası, <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2019/771>, ET: 01.05.2024).

³⁹ Bu yönde bkz. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces (ET: 01.05.2024).

sağlanamaması durumunda ise ayrılık talebinde bulunulması ve altı aylık bekleme süresi geçtikten sonra boşanma talebi yapılabilmesi gerekmektedir⁴⁰. Zina, iki yıldan fazla zamandır ayrı yaşama, eşe ya da çocuğa şiddet, çok eşlilik, çocuğun diğer eş tarafından kaçırılması gibi durumlarda doğrudan boşanma talebi yapılabilmekte, Aile Hukuku Ajansı tarafından ayrılık kararı talebi olmadan boşanma gerçekleştirilmektedir⁴¹.

2019 yılında yapılan değişiklik ile anlaşmalı boşanmak isteyen ve on sekiz yaşından küçük çocukları bulunan eşler, üç aylık bir bekleme süresine tabi tutulmuşlardır⁴². Bu sürede eşler, boşanmanın yıkıcı sonuçlarının en aza indirilmesi, boşanma süreci ve sonrasında birbirlerine ve çocuklarına davranışlarının nasıl olması gerektiğine yönelik yardımcı olması adına online olarak yürütülen bir kursa katılmak zorundadır⁴³.

Teknolojik gelişmelerin neticesi olarak Danimarka’da boşanma dilekçeleri online olarak eşler tarafından doldurularak formlarla yapılabilmektedir⁴⁴.

3. İtalya Hukuku

Katolik geleneklere sıkı bir şekilde bağlı olması sebebiyle İtalya’da 1970’e kadar boşanma kurumu reddedilmekte iken⁴⁵ günümüzde eşlerin irade serbestisi temeline dayalı bir uygulama olan mahkeme haricindeki makamlar vasıtasıyla boşanmak mümkündür⁴⁶. Boşanma sürecinin hızlandırılması amaçlanarak 2014 yılında yeni bir düzenleme yapılmış, başka kurumlar nezdinde de boşanma kurumu kabul edilmiştir⁴⁷.

Eşlerin anlaşması neticesinde 132 sayılı 12.09.2024 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile; bazı koşullarda avukat desteğiyle hızlı boşanma imkânı sağlanarak savcı tarafından, bazı durumlarda ise avukat katılımı aranmaksızın belediye başkanı önünde boşanmak mümkün hale getirilmiştir⁴⁸. Anlaşmalı boşanma şartları yoksa mutlaka mahkeme huzurunda boşanmaya karar verilmektedir⁴⁹.

İlk yol olan avukat desteğiyle hızlı boşanma yolunda; 132 sayılı Kararname m. 6 ile avukatların bilgilendirmesi ve gözetiminde eşlerin; nafaka hususunda anlaşmamış olsalar bile çocuk varsa çocuğun bakımı, aile konutunun durumu, boşanma sonrasında eşlerin çocukla olan ilişkilerinin nasıl olacağı gibi hususlarda anlaşmaları gerekmektedir⁵⁰. Yapılan bu anlaşma sonrasında boşanma konusunda yetkilendirilen savcı; şekli olarak anlaşmayı kontrol etmektedir⁵¹. Ancak; eşlerin küçük veya maddi olarak bağımlı ya da ağır biçimde engelli çocuklarının bulunması gibi durumlarda, savcının içerik denetimine de geçebileceği, bu yüzden menfaatlerin korunup korunmadığını da inceleyebileceği kabul edilmektedir⁵². Savcı menfaatlerin korunduğunu ve şartların gerçekleştiğini tespit ederse anlaşmayı

⁴⁰ Lov om ægteskabsindgåelseogopløsning m. 29-30.

⁴¹ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 319-320; Lov om ægteskabsindgåelseogopløsning m. 36-36.

⁴² Lov om ægteskabsindgåelseogopløsning m. 42.

⁴³ Lov om ægteskabsindgåelseogopløsning m. 42.

⁴⁴ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 320. Formlar için bkz. <https://familieretshuset.dk/en/applications/documents-and-application-forms> (ET: 01.05.2024).

⁴⁵ SARESELLA, Daniela: “The Battle for Divorce in Italy and Opposition from the Catholic”, *Journal of Family History*, 2017, Cilt 42, Sayı 4, s. 401-418.

⁴⁶ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 319-320.

⁴⁷ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁴⁸ Divorzioveloce- 132 sayılı Kararname m. 6-12 (<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legge:2014;132>, ET: 01.05.2024). ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁴⁹ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁵⁰ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁵¹ CUBEDDU, Wiedemann / GIOVANNA, Maria / HENRICH, Dieter: “Neue Trennungs- und Scheidungsverfahren in Italien”, *FamRZ*, 2015, s. 1255.

⁵² CUBEDDU / GIOVANNA / HENRICH, s. 1255.

onaylayarak boşanmayı gerçekleştirecektir⁵³. Buradaki savcı onayı sonrası tescil kurucu nitelikte olmayıp ispat vasıtası niteliğindedir⁵⁴.

Diğer yol olan avukat katılımı olmaksızın boşanma usulünde ise; 132 sayılı Kararname m. 12’ye göre eşlerin küçük veya maddi bakımdan bağımlı ya da ağır şekilde engelli olan ergin çocuklarının bulunmaması durumunda, avukat katılımı zorunlu olmaksızın belediye başkanı huzurunda boşanma anlaşması imzalamak suretiyle tarafların boşanmaları da söz konusudur⁵⁵. Belediye başkanına açıklanan irade beyanları sonrasında eşlere, ek düşünme süresi olarak otuz günlük süre verilmekte ve süre sonunda boşanma gerçekleşmektedir⁵⁶. Belediye başkanının onayı kurucu nitelikte olmayıp ispat vasıtası niteliğindedir⁵⁷.

4. İspanya Hukuku

Katolik bir toplum olması nedeniyle uzun yıllar kabul görmeyen boşanma kurumunun 1981 yılında yapılan yasa değişikliği⁵⁸ ile İspanya’da uygulanmaya başlaması neticesinde boşanma oranında artış görülmüştür⁵⁹. İspanya’da evlilik kutsal ve bozulamaz nitelikte kabul edilmekteyken, 2005 yılında yapılan başka bir yasa değişikliği ile “*hızlı boşanma*” denilen boşanma usulü kabul edilerek, taraflara talep ederlerse evlilik tarihinden 3 ay geçtikten sonra sebep göstermeksizin boşanma imkânı verilmiştir⁶⁰. Eşlerden birisinin boşanma talebi, evlilik birliğinin sarsılmış olduğunu gösteren yeterli bir kanıt olarak görülmüştür⁶¹. Buradaki amaç; mahkemelerde oluşan iş yükünü azaltmak, eşler arasındaki şiddeti önlemek ve tarafların yapacakları masrafları en aza indirmektir⁶².

2015 yılında ise noter ya da adli hizmet memuru önünde boşanma kurumu oluşturulmuştur⁶³. Buna göre eşler, boşanma ve sonuçları hakkında tamamen anlaşmış olmaları, küçük veya bağımlı çocuklarının bulunmaması koşuluyla boşanabilmektedirler⁶⁴. Eşlerin her ikisi de aynı derecede yetkilidir⁶⁵. İşlemlerin hızlı gerçekleşmesi, az masraf gerektirmesi, kolay erişimli olması nedeniyle noter huzurunda boşanma daha çok kullanılmaktadır⁶⁶.

Eğer eşler anlaşamamışlarsa dava mahkeme önünde görülmekte, küçük veya bağımlı çocuk varsa çocuğun menfaatinin korunması amacıyla dosya savcı aracılığıyla mahkemeye taşınmakta ve süreç bu şekilde çekişmeli olarak ilerlemektedir⁶⁷.

⁵³ CUBEDDU / GIOVANNA / HENRICH, s. 1256.

⁵⁴ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁵⁵ Divorzioveloce- 132 sayılı Kararname m. 12.

⁵⁶ CUBEDDU / GIOVANNA / HENRICH, s. 1253 vd.

⁵⁷ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 321.

⁵⁸ Ley 30/1981, de 7 de julio, por la que se modifica la regulación del matrimonio en el Código Civil y se determina el procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación y divorcio, Boletín Oficial del Estadonúm 172, de 20 de julio de 1981, s. 16457-16462 (<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1981-16216>, ET: 01.05.2024).

⁵⁹ MARTIN-CASALS, Miquel / RIBOT, Jordi: “The Postmodern Family and the Agenda for Radical Legal Change in Spain”, (Ed.) ATKIN, Bill: *The International Survey of Family Law 2008 Edition*, Jordan Publishing, Bristol, 2008, s. 425. Detay için bkz. https://isflhome.org/wp-content/uploads/2022/07/ISFL_2008_j-ebook.pdf (ET: 01.05.2024).

⁶⁰ Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código Civil y la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio, Boletín Oficial del Estadonúm 163, de 9 de julio de 2005, s. 24458-24461 (<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2005-11864>, ET: 01.05.2024).

⁶¹ FERRER-RIBA, *Marital Agreements and Private Autonomy in Spain*, s. 354.

⁶² FERRER-RIBA, Josep: “Same-Sex Marriage, Express Divorce and Related Developments in Spanish Marriage Law”, *International Family Law*, 2006 (Same-Sex Marriage), s. 142.

⁶³ Ley 15/2015, de 2 de julio, de la Jurisdicción Voluntaria, Boletín Oficial del Estadonúm 158, de 03 de julio de 2015, s. 54068-54201. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-7391> (ET: 01.05.2024).

⁶⁴ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 324.

⁶⁵ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 324.

⁶⁶ FERRER-RIBA, Josep: “Stand des Scheidung in Spanien”: DUTTA, Anatol / SCHWAP, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LOHNING, Martin (Hrsg.): *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017 (Stand des Scheidung in Spanien), s. 131-135.

⁶⁷ FERRER-RIBA, *Stand des Scheidung in Spanien*, s. 131-132.

5. Fransa Hukuku

Fransa’da da boşanmanın tarihsel sürecinin inişli çıkışlı bir yol izlediği⁶⁸, boşanmanın yasaklandığı dönemlerin olduğu⁶⁹, *Naquet* tarafından sunulan 1884 tarihindeki yasa teklifi ile kusura dayalı boşanma imkânı getirildiği ancak getirilen sistemde cezai bir yaklaşımın⁷⁰ olduğu görülmektedir.

Boşanmanın kusura dayanması, bunun sonucu olarak da nafaka ödenmesi gibi hususlar, boşanma sonrası da eşler arasındaki ilişkilerin daha da kötüleşmesine neden olmakta ve çocukların menfaatlerini de olumsuz etkilemekteydi⁷¹.

Bir kişinin zaman içerisinde sürdüremediği evliliğe, iradesine aykırı şekilde devam etmesinin makul bir yönü olmadığı⁷² düşüncesi zamanla gelişmiş, bunun neticesinde boşanma sistemleri kolaylaştırılmış ve çeşitlendirilmiş, 1975 yılında yapılan bir yasa değişikliği ile mahkeme haricinde de anlaşmalı boşanma imkânı getirilmiştir⁷³. Daha sonra 2004 yılında yenilenen yasa⁷⁴ ile eşlerin anlaşmalı boşanma işlemleri daha da kolaylaştırılmıştır. Böylece eşler altı aylık bekleme süresi ve iki kez hâkim kontrolünden geçmek zorunda kalmadan, yalnızca bir kez hâkim kontrolü neticesinde anlaşmalı olarak boşanabilmektedir⁷⁵. Bu gelişmelerin devamı olarak mahkemelerin iş yükünün çok fazla olması ve ekonomik kayıplar nedeniyle mahkeme harici boşanma kurumu da 2016 yılında getirilmiştir⁷⁶. Son olarak 23 Mart 2019 tarihli Kanun’la hâkim kararıyla gerçekleşen boşanmalarda ilk olarak yapılan uzlaştırma sürecinin yararsız olduğu düşüncesiyle, bu zorunlu aşama kaldırılmıştır⁷⁷.

Mahkeme kararıyla yapılan boşanmaların, eşlerin boşanma ve sonuçları hususunda kendi aralarında anlaşmalarının temel alınmasıyla, etkisizleştiği düşüncesi gelişmiştir⁷⁸. Nitekim toplumsal ihtiyaçların ve alışkanlıkların değişmesi neticesinde anlaşmalı boşanma usulü mahkeme harici kurumlarda da yapılabilir hale gelmiştir⁷⁹. Eşler, boşanma ve sonuçları konusunda anlaşmaya vardıldıktan sonra yazılı bir belge ile bu iradelerini ortaya koymalı⁸⁰, sonrasında avukatlarla birlikte belgeyi imzalayarak noter onayına sunmalıdır⁸¹. Noter şekli inceleme neticesinde boşanma kaydını yapmakta ve icrai nitelikte olan bu kayıt ile boşanma gerçekleşmiş olmaktadır⁸².

Boşanma işlemlerinin tüm aşamalarına tarafların avukatlarının katılması gerekmektedir⁸³. Maddi durumu iyi olmayan eşlere adli yardımdan yararlanma imkânı verilse de avukat katılma zorunluluğu, mahke-

⁶⁸ ALTINOK ORMANCI, Pınar: “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, Cilt 71, Sayı 4, s. 1432.

⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz. GLENDON, Mary Ann: “The French Divorce Reform Law of 1976”, *The American Journal of Comparative Law*, 1976, Cilt 24, Sayı 2, s. 199.

⁷⁰ BÉNABENT, Alain: *Droit de la famille*, LGDJ, Paris, 2020, s. 196.

⁷¹ BÉNABENT, s. 197.

⁷² BÉNABENT, s. 199.

⁷³ Loi n° 75-617 du 11 juillet 1975 portant réformation du divorce, Journal Officiel de La République Française n°0161, 12 juillet 1975. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000439268> (ET: 01.05.2024).

⁷⁴ Loi n° 2004-439 du 26 mai 2004 relative au divorce, Journal Officiel de La République Française n° 122, 27 mai 2004. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000439268> (ET: 01.05.2024).

⁷⁵ Loi n° 2004-439 du 26 mai 2004 relative au divorce, Journal Officiel de La République Française n° 122, 27 mai 2004. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000439268> (ET: 01.05.2024).

⁷⁶ Loi n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle (1), Journal Officiel de La République Française n° 0269, 19 novembre 2016. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (ET: 01.05.2024).

⁷⁷ ALTINOK ORMANCI, s. 1434.

⁷⁸ MORACCHINI-ZEIDENBERG, Stephanie: “La contractualisation de la séparation et de ses conséquences en droit français”, *Les Cahiers de Droit*, 2018, Cilt 59, Sayı 4, s. 1116.

⁷⁹ ALTINOK ORMANCI, s. 1434.

⁸⁰ Fransız hukukundaki mahkeme dışı boşanma kurumuna bakıldığında bu boşanma sürecinin sözleşmesel nitelikte olduğu görülmektedir. Buna göre yapılacak boşanma anlaşması, geçerli bir sözleşmenin özelliklerini taşımaktadır. Detaylı bilgi için bkz. RYZNAR, Margaret / DEVAUX, Angélique: “Voilà! Taking the Judge Out of Divorce”, *Seattle University Law Review*, 2018, Cilt 42, Sayı 1, s. 164.

⁸¹ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 325.

⁸² RYZNAR / DEVAUX, s. 164; ÖZCAN, Cem: “Fransız Hukukunda Mahkeme Dışı Anlaşmalı Boşanma”, *Legal Hukuk Dergisi*, 2019, Cilt 17, Sayı 194 (Anlaşmalı Boşanma), s. 648.

⁸³ ALTINOK ORMANCI, s. 1434.

me harici boşanma işlemlerinin tarafları avukatlık masraflarından kurtardığı yönündeki kabulleri zedelemektedir⁸⁴. Maddi durumu iyi olmayan eşlere adli yardımdan yararlanma imkânı verilmektedir. Bununla birlikte avukatların boşanma sürecine katılımının, eşler arasındaki menfaatlerin karşılıklı olarak korunması ve hakkaniyetli bir şekilde karara bağlanması açısından oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir⁸⁵.

Eşlerin çocuklarının olması bu yöntemin uygulanması bakımından bir engel teşkil etmemektedir⁸⁶. Ancak tarafların boşanma süreci ve mahkemede dinlenme haklarına sahip oldukları hususlarında çocuklarını bilgilendirme yükümlülükleri bulunmaktadır⁸⁷. Çocukların mahkeme huzurunda dinlenmek istediklerini beyan etmeleri halinde bu yöntem ile boşanmaya devam edilememektedir⁸⁸. Bu durumda boşanma yine hâkim kararı ile olmaktadır ancak hâkimin rolü çocuğun bilgilendirildiğinden emin olma, tarafların iradelerinin özgürce ortaya çıkması ve menfaatlerinin hakkaniyete uygun şekilde korunması hususlarını tespit etmekle ile sınırlıdır⁸⁹.

Fransa’da kabul edilen velayet sistemi ile eşler boşanmış olsalar dahi çocuk üzerinde velayet hakkını birlikte yürütmeye devam etmekte, çocuğun hem annesi hem babası ile olan ilişkisini devam ettirmesinin çocuğun en temel menfaati olduğu kanaati bu hususta ağır basmaktadır⁹⁰. Son olarak Fransa’da istatistiklere göre anlaşmalı boşanma oranının giderek artması ile çekişmeli olarak gerçekleşen boşanma oranlarının giderek azaldığı görülmektedir⁹¹.

6. Rusya Hukuku

Rus hukukunda mahkeme dışı boşanmaların önemli bir rol oynadığı görülmektedir⁹². Rus hukukunda geçmişte boşanma; eşlerden birinin veya eşlerin birlikte başvurmaları üzerine mahkeme veya idari bir makam tarafından gerçekleşmekteydi⁹³. Ancak eşler arasında başvuru serbestliğinin kullanılmasına erkek açısından bir sınırlama getirilmiş, kadının ve bebeğin korunması amacıyla hamilelik süresince ve çocuk doğduktan bir yıl sonrasına kadar kadının rızası olmadıkça erkeğin boşanma başvurusunda bulunamayacağı belirlenmişti⁹⁴. Diğer taraftan eşler, varsa çocuklarının ergin olması ve boşanma hususunda anlaşmış olmaları koşuluyla idari makam kararı ile boşanabilirlerdi⁹⁵.

Günümüz Rus hukukunda kadının hamile olması durumunda erkek tarafın boşanma talebinde bulunamayacağı kuralı hem mahkeme dışı boşanma hem de mahkeme kararı ile boşanma uygulamaları açısından devam etmektedir⁹⁶. Eşlerin mahkeme dışı boşanma yoluyla evlilik birliğine son verebilmeleri için; birinci şart karşılıklı olarak boşanma konusunda anlaşmış olma, ikinci şart ise ergin olmayan çocuklarının bulunmamasıdır⁹⁷. Bu iki şart varsa eşler, nafaka, mal paylaşımı gibi konularda anlaşmamış olsalar dahi idari makam olan belediyeler huzurunda boşanabilmekte, nafakaya veya mal paylaşımına ilişkin anlaşmazlıklar ise mahkemede dava edilebilmektedir⁹⁸.

⁸⁴ ÖZCAN, *Anlaşmalı Boşanma*, s. 653-658.

⁸⁵ RYZNAR / DEVAUX, s. 166.

⁸⁶ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 325.

⁸⁷ RYZNAR / DEVAUX, s. 167-168.

⁸⁸ ÖZCAN, *Anlaşmalı Boşanma*, s. 653.

⁸⁹ BÉNABENT, s. 214.

⁹⁰ HUGUES, Fulchiron: “Custody and Separated Families: The example of French Law”, *Family Law Quarterly*, 2005, Cilt 39, Sayı 2, s. 303.

⁹¹ BÉNABENT, s. 205.

⁹² GANIYEVA, Salimya: “Türk ve Rusya Federasyonu Milletlerarası Usul Hukukunda İdari Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2013, Cilt 33, Sayı 1, s. 36.

⁹³ GANIYEVA, s. 41.

⁹⁴ GANIYEVA, s. 42.

⁹⁵ GANIYEVA, s. 41.

⁹⁶ GANIYEVA, s. 42.

⁹⁷ GANIYEVA, s. 42.

⁹⁸ GANIYEVA, s. 42-44.

Mahkeme dışı boşanma konusunda istisnai durumların varlığı da söz konusudur. Mahkeme tarafından eşlerden biri hakkında; gaipliğe, akıl hastalığına ya da akıl zayıflığı sebebiyle ayırt etme gücü kaybına dair karar verilmesi halinde veya eşlerden birinin işlediği suçtan dolayı en az üç yıl hapis cezasına mahkûm edilmesi durumunda, ergin olmayan çocukları olup olmamasına bakılmaksızın, eşlerin yalnızca birinin başvurusu ile idarî makam olan belediyede boşanabilmeleri mümkündür⁹⁹.

Rus Hukukunda mahkeme dışı boşanma kurumu olan belediyeler, boşanmanın daha az masraflı, kısa süreli ve daha az yıpratıcı olmasını geçmişte de günümüzde de sağlamıştır¹⁰⁰. Belediye boşanma konusunda kendisine başvuran tarafların bu taleplerini tescil eder, eşleri vazgeçirmeye çalışmaz veya evlenmenin sona erme nedenlerini araştırma yoluna gitmez¹⁰¹.

7. Değerlendirme

İncelenen bu ülke ve hukuk sistemlerinde olduğu gibi daha pek çok ülke ve hukuk sisteminde uygulanan anlaşmalı boşanmanın, mahkemeler haricinde yasalarla belirlenmiş kişi veya kurumlar nezdinde gerçekleştirilebilmesi için yasal düzenlemelerin yapıldığı ve ihtiyaçlara göre yenilendiği görülmektedir.

İlgili ülkeler nezdinde mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanması ve ihtiyaç olmasını sağlayan en önemli sebep, mahkemelerin iş yüklerinin çok fazla olması ve bu sebebe bağlı sonuç olarak boşanma süreçlerinin çok uzun sürmesidir. Ek olarak dava sürecinin taraflar açısından çok masraflı olması da önemli sebepler arasında sayılabilmektedir. Boşanma aşamasına gelmiş ve bu hususta karar verebilecek olgunluğa ulaşmış bir süreçten geçen eşlerin; stres, üzüntü, anlaşılmazlık, ilgisizlik, sadakatsizlik gibi duygusal ve manevi açılardan olduğu kadar maddi açılardan da yıpranmış oldukları göz önüne alındığında mahkeme dışı boşanma yöntemleriyle, boşanma işlemleri ve süreçleri ile de daha fazla yıpranmalarının önüne geçilmek istendiği anlaşılmaktadır. Burada genel bakış açısı, evliliğin ve ailenin kamusal/toplumsal özelliği ve etkisi yerine, kişinin özgürlüğü ve özgür iradesi ile ekonomik ve sosyal durumunun daha çok tercih edildiği yönündedir.

Söz konusu ülkelerin mahkeme dışı boşanma ile ilgili düzenlemeleri ve uygulamaları dikkate alındığında tüm ülkelerde idari makam önünde boşanma işleminin gerçekleştirilebilmesi için eşlerin boşanma konusunda anlaşmış olmaları koşulu, ortak ve temel koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca; boşanmanın sonuçları ve çocuklar üzerindeki etkileri, çocukların boşanma sonrasındaki durumları ile ilgili hususlar dikkate alınmakta, çocuğun menfaatinin korunması için avukat ya da savcı onayından geçirmek gibi ek denetimler de getirilmektedir.

Diğer taraftan Fransa ve İtalya'da anlaşma sürecine avukat katılımının zorunlu olduğu görülmektedir. Hatta Fransa'da eşlerin her ikisinin de avukat tutması zorunluluğu, tarafların mahkeme masraflarından kaçınmak istedikleri bir durumda maliyetlerini arttırmaktadır.

Danimarka, Norveç gibi kuzey ülkelerinde ise boşanma ile ilgili taraflar anlaşmış olsalar dahi bir ayrılık süreci işletildiği anlaşılmaktadır. Bu sürele uyulmadan anlaşma olsa dahi idari olarak boşanma gerçekleştirilmemektedir.

İspanya ve Rusya örneklerinde olduğu gibi küçük veya bağımlı çocuklarının olmaması da temel şartlar içinde sayılmıştır. Çocuğun veya bağımlı küçüğün haklarının korunması gözetilmektedir. Fransa'da ise küçük çocukların bulunması bile eşlerin anlaşmış olmaları durumunda mahkeme dışı boşanmaya engel teşkil etmemektedir.

⁹⁹ GANIYEVA, s. 44-45.

¹⁰⁰ GANIYEVA, s. 45.

¹⁰¹ GANIYEVA, s. 45.

Örnek ülke uygulamaları ışığında, mahkeme dışı boşanma kurumunun Türk hukukunda uygulanması imkânı değerlendirilirken kanaatimizce;

- “Eşlerin boşanma ve sonuçları hususlarında anlaşmış olmaları,
- Küçük veya bağımlı çocuklarının bulunmaması,
- Evlilikten itibaren belirli bir süre içinde boşanma talep edilememesi, taraflara belli süreler verilmesi,
- Avukat tutma zorunluluğu ile savcılık, noter ya da başka bir yetkili makamca denetim veya onay sürecinin bulunması,
- Şiddet, aldatma, yakın evliliği gibi durumlarda şart aranmaksızın mahkemeye başvurma hakkı” gibi ortak uygulama hususları dikkate alınmalıdır.

II. TÜRK HUKUKUNDA BOŞANMA

A. Genel Olarak

Türk Medeni Kanunu (TMK) evlenme kavramını tanımlamasa da Evlendirme Yönetmeliği m. 2/f evlenmeyi tarif etmiştir¹⁰². Öğretide ise genel görüşe göre evlenme; iki farklı cinsiyetteki kişinin sürekli ve bir bütün olarak hayat ortaklığı sağlamak için yaptıkları bir sözleşmedir¹⁰³. Bu sözleşmeyle tarafların bir takım hak ve yükümlülükler sağıp oldukları kabul edilir ki bunlara TMK’da 188-160 maddeleri arasında yer verilmiştir¹⁰⁴.

Evlenmenin bir sözleşme olarak kabul edilmesinin yanında; şarta ya da vadeye bağlanamayacağı, tarafların sözleşme içeriğini istedikleri gibi değiştiremeyeceği ve evlenme sözleşmesinin kendine has (*suigeneris*) bir sözleşme türü olduğu, taraflar hayattayken ve TMK’da öngörülen sebepler dışında mahkeme kararı olmadan sona erdirilemeyeceği belirlenmiştir¹⁰⁵.

Türk hukukunda evliliğin sona erme sebeplerinden¹⁰⁶ biri olan boşanma; yukarıda belirtildiği üzere süreklilik ilkesi hâkim olan evlilik sözleşmelerinde, eşler henüz hayatta iken, bir eşin kanunda belirtilen sebeplerden birisine dayanarak açacağı dava sonucu evlilik birliğine hâkim kararı ile son verilmektedir¹⁰⁷. Bu tanımda görüldüğü üzere; eşlerden birinin kanunda öngörülen sebeplerden birinin olması durumunda mahkemeye başvurusu ve sadece mahkeme kararıyla boşanmanın gerçekleşebileceği belirtilmiştir¹⁰⁸.

¹⁰² Evlendirme Yönetmeliği, madde 2/f: “Bir kadın ve erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde, bir aile kurmak amacı ile yaptıkları medenî hukuk sözleşmesidir...”.

¹⁰³ SCHWARZ, Andreas B.: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1946, s. 55; ERDEM, Mehmet / MAKARACI BAŞAK, Aslı: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 51; İKİZLER, Metin: *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 19; ÖZTAN, s. 700-726; FEYZİOĞLU, F. Necmeddin: *Aile Hukuku*, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 4-5; KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 163.

¹⁰⁴ GENÇCAN, Ömer Uğur: *Aile Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 252; OĞUZMAN, M. Kemal / DURAL, Mustafa: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 2; SCHWARZ, s. 2; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: *Türk Medeni Hukuku Cilt 2*, 5. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1965 (Medeni Hukuk), s. 4-5; ÖZTAN, s. 4-5.

¹⁰⁵ GENÇCAN, *Boşanma Hukuku*, s. 97-105; KILIÇOĞLU, s. 3; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 47; UĞUR, s. 99; EKŞİ, s. 77; ZEVLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 879; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; GÜRSOY, s. 157; VELİDEDEOĞLU, *Aynı Haklar*, s. 167; NOMER, s. 260; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 25-27; KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 150 SAYMEN, s. 144; ÖZTAN, s. 121 vd.

¹⁰⁶ YILMAZ, s. 157; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 104-105; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237.

¹⁰⁷ FEYZİOĞLU, s. 243; OĞUZMAN / DURAL, s. 113; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 104; GENÇCAN, *Boşanma Hukuku*, s. 115.

¹⁰⁸ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 104-105; OĞUZMAN / DURAL, s. 113; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237.

B. Boşanma Sebepleri

1. Genel Olarak

TMK'nın 161 ila 166. hükümlerinde¹⁰⁹ boşanma sebepleri; boşanmanın özel sebepleri¹¹⁰ ile evlilik birliğinin temelinden sarsılması olarak tanımlanan genel sebebin¹¹¹ yanında eşlerin birlikte dava açmaları ya da birinin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi (anlaşmalı boşanma) ve boşanma sebeplerinden herhangi birisine dayanarak açılan davanın reddedilmesi sonrasında eşlerin ortak hayatı yeniden kuramamış olmaları (fiili ayrılık) olarak belirlenmiştir¹¹².

Konumuzun temelini teşkil eden mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanması imkanının daha iyi anlaşılabilmesi adına; bu kurumun temel aldığı "eşlerin irade serbestliği" hususunun, Türk hukukunda görünen şekli olan anlaşmalı boşanma kurumunun detaylı incelenmesinde yarar görmekteyiz.

2. Eşlerin Anlaşması Temeline Dayanan Boşanma Yolu Olan Anlaşmalı Boşanma

Türk hukukunda TMK m. 166/III'de düzenlenen, hızlı boşanma olarak adlandırılan ve evlilik birliğinin sarsılması başlığı altında bulunan anlaşmalı boşanma; evlilik başlangıcından itibaren en az 1 yıl geçmiş olması¹¹³ ile dava açılan karşı eşin davayı kabul etmesi ya da eşlerin birlikte mahkemeye başvurarak boşanmalarını sağlayan mahkemece yürütülen bir boşanma usulüdür¹¹⁴. Eşlerin irade serbestisine dayanan anlaşmalı boşanma yolu da tıpkı yukarıda bahsettiğimiz mahkeme dışı boşanma kurumunu uygulayan ülkelerin¹¹⁵ başına gelen itirazların tamamıyla karşılaşmıştır¹¹⁶. İslam hukuku uygulamasındaki tek tarafa boşanma yetkisi verilmesi¹¹⁷, 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nde 1988 yılında 3444 sayılı kanunla yapılan değişiklik¹¹⁸ öncesi uygulanan boşanma hükümlerinde "irade serbestliği" görüşünün benimsenmemesi¹¹⁹, boşanmanın kamu düzeninden olması ve anlaşmalı boşanma yolunda kadına baskı yapılabileceği gerekçeleri öne sürülerek 1988 yılına kadar kabul edilmemiştir¹²⁰.

Aradan geçen zaman ve kadının sosyal hayattaki rolü gibi birçok gelişme sonrası, yeni TMK m. 166/III'de eşlerin iradelerinin temel alındığını anlaşmalı boşanma yolunun kabul edildiği görülmektedir¹²¹. Türk hukukundaki anlaşmalı boşanma yolunda da, tıpkı bütün boşanma yolları gibi eşler boşanma konusunda ve şartlarında anlaşmış olsalar dahi son kararı mahkeme vermektedir¹²².

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 161-166 (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>, ET: 14.02.2024).

¹¹⁰ Zina, hayata kast, pek kötü muamele ya da onur kırıcı davranış, küçük düşürücü suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı. Ayrıntılı bilgi için bkz. KILIÇOĞLU, s. 92; TOPAK, Süleyman: *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 30; AKINTÜRK, Turgut: *Aile Hukuku İkinci Cilt*, 11. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 243-244; ER-COŞKUN ŞENOL, Hatice Kübra: *Şematik Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 255; YILMAZ, Süleyman: *Medeni Hukuk Cilt 3 Aile Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 163.

¹¹¹ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 120; KILIÇOĞLU, s. 107.

¹¹² YILMAZ, s. 161; KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 144; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 245.

¹¹³ YILMAZ BİLGİN, Esra Pınar: *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 42; KILIÇOĞLU s. 112.

¹¹⁴ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 235-239; ÖZTAN, s. 694; CEYLAN, Ebru: "İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2018, Cilt 6, Sayı 12, s. 331.

¹¹⁵ Bkz. I.B.

¹¹⁶ SAYMEN, s. 124-125; FEYZİOĞLU, s. 364-365, KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 150; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; KILIÇOĞLU, s. 3; NOMER, s. 260; ZEVLİLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 879; EKŞİ, s. 77; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 25-27; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 104; ŞENER, s. 234-235.

¹¹⁷ CİN, Halil: *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 2. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1974, s. 337-339; SAYMEN, s. 20; ERDEM, s. 156; ÇAVUŞOĞLU UYANIK, s. 27-28; EKŞİ, s. 42; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 235-239; VELİDEDEOĞLU, *Aynı Haklar*, s. 153.

¹¹⁸ 12.05.1988 tarihli ve 19812 sayılı Resmî Gazete.

¹¹⁹ AKINTÜRK / ATEŞ, s. 271.

¹²⁰ SAYMEN, s. 124-125.

¹²¹ TMK m. 166/III: "Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek dü-

Anlaşmalı boşanma yolunda hâkim; tarafları bizzat dinlemeli, taraf iradelerini mahkeme önünde açıklamalı ve taraf iradelerini etkileyen bir baskı olup olmadığını denetlemelidir¹²³. Bunun yanında hâkim, tarafların anlaşmasını, tarafların ve çocukların boşanmanın mali ve hukuki sonuçları açısından mağduriyet yaşamamaları adına denetlemelidir¹²⁴. Bu denetim; ahlaka ve adaba aykırılık, gabin ve irade sakatlığı halleri dahil olmak üzere hakkaniyete aykırı sonuçlar doğmaması için yapılmaktadır¹²⁵. Denetim sonrası hâkim; taraflar arasında yapılan anlaşmayı, eşlerin veya çocukların menfaatine aykırı bulursa ya da başkaca bulacağı gerekçelerle aykırılık tespit ederse, eşlere yeniden anlaşmayı düzenlemelerini açıklayabilir iken¹²⁶ evlilik birliğinin sarsılıp sarsılmadığı hususu hakkında bir tespitte bulunamaz¹²⁷. Hâkim bir aykırılık bulamaz ise iradelerin serbestçe açıklandığı belirlenen bu boşanma talebi üzerine boşanma kararı vermelidir¹²⁸.

Son olarak anlaşmalı boşanma yolunda çocuğun menfaati üzerinde durulması gerekmektedir. TMK kapsamında çocukların dinlenilmesine ilişkin bir madde olmasa da; hem taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde¹²⁹, hem de Yargıtay'ca¹³⁰ çocuğun, kendisiyle alakalı durumlarda dinlenilmesinin gerektiği kabul edilmiştir. Hangi boşanma türü olursa olsun, velayet sorunu ile ortaya çıkabilecek psikolojik travmaların azalması adına çocuğun dinlenilmesinin¹³¹ elzem olduğu kanaatindeyiz.

Esas konumuz olan mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanma imkânını çocuk açısından düşündüğümüzde; çocuklu ailelerde mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanmasıyla velayete ilişkin ağır mağduriyetler yaşanabileceğinden, çocuğun menfaatini etkileyen her türlü sonucun hâkim denetiminden geçmesi kanaatindeyiz.

C. Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ile İlgili Çözüm Önerileri

Alman ve Türk öğretisinde mahkeme dışı boşanma kurumunu, geri dönülemez mağduriyetler yaşanacağından bahisle olumsuz gören ilk görüşe göre; kamu düzeni ve boşanma sürecinde öncelikli çocukların ve eşin menfaatlerinin korunması açısından hâkimin rolünün çok önemli olduğu ileri sü-

zenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükümlenir. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.”

¹²² GENÇCAN, *Boşanma Hukuku*, s. 97-105; KILIÇOĞLU, s. 3; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 47; UĞUR, s. 99; EKŞİ, s. 77; ZEVKLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 879; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; GÜRSOY, s. 157; VELİDEDEOĞLU, *Ayni Haklar*, s. 167; NÖMER, s. 260; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 25-27; KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 150; SAYMEN, s. 144; ÖZTAN, s. 121 vd.

¹²³ ÖZTAN, s. 694; TEKİNAY, Selahattin Sulhi: *Türk Aile Hukuku*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 296; ERCAN, s. 256-257; ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 329; ERCAN, İbrahim: “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 4, Sayı 2, s. 266.

¹²⁴ ÖZTAN, s. 694; TEKİNAY, s. 296; ERCAN, s. 256-257; ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 329.

¹²⁵ ÖZDEMİR, Nevzat: *Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 171-172 (Anlaşmalı Boşanma); JUNGEO, Alexandra: *CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz, Art. 1-456 ZGB*, Schulthess Verlag, Zürich, 2016, N. 15, s. 15; ÖZTAN, s. 694; SEÇER, s. 277.

¹²⁶ ÖZDEMİR, *Anlaşmalı Boşanma*, s. 172; ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 330.

¹²⁷ ÖZTAN, s. 699; ÖZDEMİR, *Anlaşmalı Boşanma*, s. 147.

¹²⁸ TEKİNAY, s. 293-297; GÜRZUMAR, Aydanur: *Die rolle des Richters im Ehescheidungsprozess in der Schweiz und in der Türkei*, Bizim Büro Basımevi, İzmir, 1991, s. 173; SEÇER, Öz: “İsviçre ve Türk Hukuklarında Anlaşmalı Boşanma ve Fiili Ayrılık Sebebiyle Boşanma”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 2009, Sayı 63-64, s. 54; ZEYTİN, Zafer: *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 326; SARI, Suat: *Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi*, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 16-21, 105-106; BURCUOĞLU, Haluk: “4721 Sayılı Yeni Medeni Kanun’un Boşanma Düzenlemesinin Eleştirisi ve Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar”, *Antalya Barosu Dergisi*, 2004, Cilt 5, Sayı 51, s. 68; ÖNCÜ, Özge: “Eşlerin ‘Anlaşmalı Boşanma’ Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 19, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan Özel Sayısı, s. 793-835; ÖZDEMİR, *Anlaşmalı Boşanma*, s. 147; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 235-239.

¹²⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 12 ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m. 3 ve m. 6’da çocukların dinlenilmesi ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dairesi/%C3%B6zle%C5%9Fme> ve https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/cocukhaklarininkullanilmasinailiskinin.pdf (ET: 12.09.2024).

¹³⁰ (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-2013-23540-k-2014-6980-t-26-03-2014>, ET: 12.09.2024).

¹³¹ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 332.

rülmektedir¹³². Mahkeme dışı boşanmanın kabul edilmesi halinde, eşlerin ve ortak çocuğun menfaatlerinin zedelenmesinin ve hakkaniyete uygun olmayan sonuçların önüne geçilememesi riski ortaya çıkabilmektedir¹³³. Bu görüşe destekleyenlerce ayrıca; eşlerin boşanma ve boşanmanın tüm sonuçları ile çocuklarla ilgili hususlarda anlaşmış olmalarının, hâkim önünde iradelerini dile getirmelerine engel olamayacağı, buradaki amacın zayıfı koruma düşüncesi olduğu belirtilmektedir¹³⁴.

Bizim de katıldığımız mahkeme dışı boşanma kurumunu faydalı olarak kabul eden diğer görüş ise; boşanma ve sonuçları konusunda fikir ve irade birliği sağlamış olan tarafların, mahkemeye gitmeden, hızlı ve az masraflı olan mahkeme dışı boşanma kurumuna başvurabilmeleri için yasal bir mevcudiyet oluşturulması gerektiğini savunur¹³⁵. Bu görüşün ardında; eşler ile çocukların boşanma sürecinde ve sonrasında daha az yıpranacakları değerlendirmesi yatmaktadır. Bu görüşümüzün temellendirilmesi açısından mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nda kusura dayalı boşanma sisteminin terk edilmesi¹³⁶ ile istisnai hale gelmesi neticesinde, boşanma süreci adeta bir savaş olmaktan çıkmakta ve eşlerin boşanma sonrasında özellikle velayet konusunda daha sağlıklı kararlar alabilmelerini ve çocuğun menfaatlerini birlikte yürütmeye devam etmelerine imkân verildiği görülmektedir¹³⁷.

Bu durumda güncel uygulamalarda görülen aksaklıklar yaşanmayacak, mahkemelerde görülen davalarda kusur incelemesi yapılması zorunluluğu ortadan kalkacak, davalar uzamayacak ve mahkemenin kusur tespit edemediği durumlarda ise boşanma davasının reddedilmesine karar verilemeyecektir. Bu ise kişinin iradesine aykırı olarak sürdürmek istemediği bir evliliğe tekrar katlanması ile sorunların daha da artmasının önüne geçmiş olacaktır.

Çekişmeli boşanma davalarında; boşanmaya ve boşanmanın sonuçları hakkında karar vermede kusur unsuru ön planda tutulmaktadır¹³⁸. Ülkemizde de yukarıda belirttiğimiz üzere mehaz İsviçre Medeni Kanunu'nda vazgeçilen “kusura dayalı” boşanma sisteminden ivedilikle vazgeçilip bu hususta yeni bir düzenleme yapılmalıdır. Çünkü ülkemiz yargı sisteminde, duygusal ilişkilere “kusura dayalı” belirli bir anlam yüklemek ve kusur saptamasına girişmek, evliliğin çözülmesinde taraflara bir yarar sağlamayan, var olan tansiyonu faydasız şekilde yükselten bir olaydır¹³⁹. Boşanma hukukunda kusurun rol oynadığı zina ve fena muamele, onur kırıcı davranış gibi özel sebeplere dayanmak, eşlerin özel hayatının boşanma dosyalarına girmesine, davanın ispatına çalışırken yöneltilen beyanlarla kişilik haklarının da ihlaline yol açmaktadır¹⁴⁰. Boşanma sürecinin yarattığı olumsuz hava içinde, karşı tarafa kusur isnat ederek boşanmayı gerçekleştirmek veya boşanmanın kusura bağlı sonuçlarından yararlanmak için yapılan suçlamalar eşlerin sonraki ilişkilerini, varsa çocuklarının geleceği için birlikte konuşup karar alma imkânlarını tüketmektedir. Bu süreçler giderek büyüyen bir sorun olan şiddet eğilimlerini de besleyen bir seyir alabilmekte, çocuklar ağır zarar görebilmektedir. Oysa boşanmanın isteğe bağlı veya ayrı yaşamaya bağlanan sonuçlar olarak görülmeye başlanarak, evliliğin sürdürülememesinde kusur isnadının mahkeme eliyle yapılmamasının toplumsal sorun olan şiddetin azalmasına da dolaylı katkı sağlayabileceği söylenebilir¹⁴¹. Olumsuz süreçlerin yaşanmaması adına anlaşmalı boşanma ile kusur unsuru ön plana çıkmamakta¹⁴², çekişmeli davaların sayısı yarı oranında azalmaktadır¹⁴³.

¹³² DUTTA, s. 52,53; VELİDEDEOĞLU, *Ayni Haklar*, s. 152, 157, 167; ŞENER, s. 234-235.

¹³³ DUTTA, s. 54.

¹³⁴ DUTTA, s. 54.

¹³⁵ ŞİPKA, s. 170; ÖZBEK, s. 284 vd.; DUTTA, s. 52-53.

¹³⁶ KILIÇOĞLU, s. 89.

¹³⁷ KILIÇOĞLU, s. 89.

¹³⁸ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 104; KILIÇOĞLU, s. 89; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 242.

¹³⁹ ÖZDEMİR, Saibe Oktay: “Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”, *Millîterarası Hukuk ve Millîterarası Özel Hukuk Bülteni*, 2015, Cilt 35, Sayı 1, s. 32 (Revizyon).

¹⁴⁰ ÖZDEMİR, *Revizyon*, s. 33.

¹⁴¹ ÖZDEMİR, *Revizyon*, s. 34.

¹⁴² DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 125; KILIÇOĞLU, s. 89; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 271.

Kanaatimizce bu yola, belirli koşullar nezdinde mahkeme dışı boşanmanın da eklenmesi durumunda çekişmeli boşanma sayısı çok daha azalacaktır. Nitekim yukarıda ayrıntılı olarak değinilen Fransa örneğinde olduğu gibi boşanma yollarının kolaylaştırılması ve çeşitlendirilmesinin, istatistiklere göre çekişmeli boşanma davalarının giderek azalmasını sağladığı anlaşılmaktadır¹⁴⁴. Hukukumuzda da uygulamada yukarıdaki görüşümüzü destekler nitelikte eşlerin; kusurun olumsuz sayılabilecek etkilerinin yaratacağı mağduriyeti engellemek için anlaşmalı olarak boşandıkları görülmektedir¹⁴⁵.

Ayrıca mahkeme dışı boşanma kurumu, teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan ve kanaatimizce ileride uygulanabilirliği artacak olan “*dijital boşanma usulü*” ile de tarafların, eş ve çocuğun menfaatleri ile ortak malların tasfiyesi konusunda anlaşmaları durumunda, bir araya gelmelerine gerek bile olmadan boşanabilecekleri, çok daha etkin bir boşanma yolu olarak görülmektedir¹⁴⁶.

Ancak mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanmasında; hiçbir koşul olmadan, sadece anlaşma belgesi ile boşanmasının geri dönülemez mağduriyetler yaşatabileceği, şiddet, aldatma veya maddi sebeplerle kendini savunamayacak eşlerin mahkeme dışı boşanma kurumunu uygulamaya zorlayabileceği, çocukların veya diğer eşin menfaatlerinin korunamayacağı gibi olumsuzluklar da göz önünde bulundurulmalıdır¹⁴⁷. Bu olumsuz durumları aşmak için yukarıda değerlendirdiğimiz farklı ülkelerde uygulanan mahkeme dışı boşanma örneklerini¹⁴⁸ değerlendirip ülkemize uyarlayarak, Türk hukuk sistemimizde yapılacak düzenlemelerle mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanması imkânının olduğu kanaatindeyiz.

D. Türk Hukukunda Mahkeme Dışı Boşanma Kurumunun Uygulanma İmkânını Destekleyen Gelişmeler

1. Anlaşmalı Boşanmada Görülen Artışın Mahkeme Dışı Boşanma Kurumunun Uygulanma İmkânını Kolaylaştıracağı Görüşü

Kökünden sarsılmış, haysiyetini yitirmiş bir evliliği devam ettirme konusunda eşler zorlanamaz¹⁴⁹. Yukarıda bahsedilen uzun süren tartışmalar, değişen dünya düzeni ve toplumsal ihtiyaçlar neticesinde Türk hukuk sisteminde de anlaşmalı boşanma kurumunun uygulandığını¹⁵⁰ mahkeme dışı boşanma kurumunun kabul edilmemiş olmasından kaynaklanan boşluğu, anlaşmalı boşanma yolunun doldurduğunu¹⁵¹ ve son kararı mahkemelerin verdiğini belirtmiştik¹⁵². Şimdi ise ülkemizde son yıllarda anlaşmalı boşanma oranları üzerinden bir değerlendirme yaparak, mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanmasının imkânının olup olmadığına bakabiliriz.

¹⁴³ 2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait boşanma istatistikleri için bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2022-49437>, (ET: 14.05.2023).

¹⁴⁴ Dn. 77.

¹⁴⁵ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 105; KILIÇOĞLU, s. 89; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 242. <https://legalmatic.net/blog/anlasmali-bosanma-istatistikleri/> (ET: 14.05.2023).

¹⁴⁶ Boşanma usulü konusunda yabancı hukuk sistemlerinde yaşanan önemli gelişmelerden bir tanesi de teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan “*dijital boşanma (digitaldivorce)*” usulüdür. Bu usule göre eşler boşanma sürecine ilişkin bilgi, belge ve anlaşmaları bir dijital platforma kaydetmektedirler. Süreç sonunda tarafların bir araya gelmesine gerek olmaksızın boşanma kararına hükmedilmesi anlamına gelen bu boşanma usulü ile boşanma sürecinin hızlanması, uzayan boşanma süreci sebebiyle eşlerin yıpranmasının önlenmesi ve boşanma masraflarının azaltılması amaçlanmıştır. Dijital boşanma yoluyla boşanmaya hükmedilebilmesi için eşlerin ortak çocuklarının velayeti ve bakımı ile ortak malları konusunda anlaşmış olmaları şarttır. Avrupa ülkelerinden Birleşik Krallık ve Hollanda’da kabul edilen bu boşanma usulü Almanya’da da tartışılmaya başlanmıştır. Dijital boşanmalar hakkında bkz. GÜNEŞ PESCHKE, s. 121-146.

¹⁴⁷ ÜREM ÇETİNEL / GÜNEŞ, s. 332.

¹⁴⁸ Bkz. İ.B.

¹⁴⁹ GÜRSOY, s. 127.

¹⁵⁰ DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 125; KILIÇOĞLU, s. 89; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 271.

¹⁵¹ GANIYEVA, s. 37.

¹⁵² GENÇCAN, *Boşanma Hukuku*, s. 97-105; KILIÇOĞLU, s. 3; DURAL / ÖĞÜZ / GÜMÜŞ, s. 47; UĞUR, s. 99; EKŞİ, s. 77; ZEVKLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 879; OĞUZMAN / DURAL, s. 112; GÜRSOY, s. 157; VELİDEDEOĞLU, *Aynı Haklar*, s. 167; NOMER, s. 260; AKINTÜRK / ATEŞ, s. 237; UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 25-27; KÖPRÜLÜ / KANETİ, s. 150; SAYMEN, s. 144; ÖZTAN, s. 121 vd.

	2014	2017	2019	2021	2022	2023
Çekişmeli Boşanma	107.586	117.976	120.667	132.675	137.316	137.814
Anlaşmalı Boşanma	88.176	100.840	123.237	140.082	151.772	152.320

Açılan boşanma davalarında¹⁵³; 2014, 2017, 2019, 2021, 2022¹⁵⁴, 2023¹⁵⁵ yıllarına ait olmak üzere çekişmeli ve anlaşmalı olarak gerçekleşen oranların bu şekilde gerçekleştiği, on yıllık geçen süre içerisinde anlaşmalı olarak gerçekleşen boşanma sayılarının neredeyse iki kat artarken, çekişmeli boşanma sayısının ise daha az arttığı görülmektedir. Bu bilgilerden, eşlerin anlaşmalı olarak boşanma yolunu daha çok tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim 2021 yılında hukuk mahkemelerinde açılan boşanma davalarında, anlaşmalı olarak boşanma kararı verilen oran %50,1 olarak gerçekleşirken, çekişmeli olarak boşanma kararı verilen oran ise %47,5 olarak gerçekleşmiştir¹⁵⁶. İşbu oranlar, 2022 ve 2023 yılları içinde genel olarak kabul edilmektedir¹⁵⁷.

Bu istatistiki bilgilere göre; boşanma kurumumuzda acilen revize yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. 2022 ve 2023 yılı itibarıyla tüm ülke genelinde açılan davaların sıralamasında¹⁵⁸ boşanma davalarının listenin başında olduğu, nafaka ve velayet davalarının da eklenmesi sonucunda sayının daha da arttığı görülmektedir¹⁵⁹. 2023 yılında boşanma davaları ile birlikte ya da sonrasında açılan davalar incelendiğinde; ilk sırada %45,6 oranı ile nafaka davalarının, ikinci sırada %33,9 oranı ile velayet davalarının yer aldığı görülmektedir¹⁶⁰.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıkladığı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre; Türkiye'de boşanan çiftlerin en yaygın boşanma nedeninin geçimsizlik olduğu; zina, terk, cürüm ve haysiyetsizlik, cana kast ve pek fena muamele gibi nedenlerin ise kalan sayıyı oluşturduğu¹⁶¹ görülmektedir. Bu verilere göre geçimsizlik nedeninin; subjektif bir sebep olması, kusur ve delillendirme açısından zor olması düşünüldüğünde mahkemelerce bu sebebe dayalı kararların kolay verilemeyeceği sonucu ortaya çıksa da kanaatimizce bu nedenle boşanma sayısının fazlalığı anlaşmalı boşanma yolunun kullanıldığının göstergesidir.

TBMM Kadına Yönelik Şiddetin Araştırılması Komisyonu tarafından meclise sunulan TBMM Genel Kurulunda kabul edilen raporda; tarafların birlikte boşanmak istemesi durumunda, davanın boşanma ile ilgili bölümünün ivedi şekilde sonuçlandırılması için mevzuat değişikliği yapılması gerektiği, nafaka, tazminat gibi davayı uzatan hususların kusura dayalı olması nedeniyle süreci uzattığı ve bu hususlar için ayrı bir dava olarak mahkemeye başvurulması gerektiği ifade edilmektedir¹⁶². Diğer taraftan anlaşmalı boşanma davalarının adli tatillerde görülmesi, üç yıllık fiili ayrılık süresinin¹⁶³ bir yıla düşürülmesi gibi süreci hızlandıran düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir¹⁶⁴.

¹⁵³ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü: *Adli İstatistikler 2021*, Ankara, 2021, s. 160-165 (<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf>, ET: 17.02.2024).

¹⁵⁴ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist-2022cal%C4%B1sma100kapakl%C4%B1.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁵⁵ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁵⁶ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü: *Adli İstatistikler 2021*, Ankara, 2021, s. 161 (<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf>, ET: 17.02.2024).

¹⁵⁷ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁵⁸ ADLİ SİCİL VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: *Adli İstatistikler 2022*, Ankara, 2022, s. 100-103 (https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist2022cal%C4%B1sma100kapakl%C4%B1.pdf, ET: 17.02.2024).

¹⁵⁹ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁶⁰ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü: *Adli İstatistikler 2021*, Ankara, 2021, s. 160-165 (<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf> sayfa, ET: 17.02.2024).

¹⁶¹ <https://www.dunya.com/gundem/tuik-bir-yil-icinde-5-bin-cift-bosandi-haberi-719776> (ET: 17.02.2024).

¹⁶² https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2759 (ET: 11.05.2024).

¹⁶³ Fiili aykırılık süresini belirten TMK m. 166/4 hükmü Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. AYM, T. 02.02.2024, E. 2023/116, K. 2024/56 (Norm Kararlar Bilgi Bankası).

¹⁶⁴ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bosanmaya-jet-formul-42019467> (ET: 31.03.2024).

Konu ile ilgili Adalet Bakanı tarafından yapılan bir açıklamada; hukukumuzda, çekişmeli ve anlaşmalı olmak üzere iki boşanma usulü bulunduğu, üçüncü bir karma model üzerinde çalışıldığı, vatandaşlarımızın zaman, masraf vb. ek mağduriyetler yaşamaması adına yeni bir sistemin kurulmasının hedeflendiği ifade edilmiştir¹⁶⁵. Boşanma sürecinin illa dava ile çözülmesinde diretilmesi, mahkemelerin dava yükünü arttırmakta, dosya çokluğu ise mahkeme kararlarının kesinleşmesinin gecikmesine sebep vermektedir. Bu gecikme ise boşanma kararı alan ve boşanma süreci ile yıpranan eşler için daha çok yıpratıcı hale gelmektedir. Hem mahkemelerin hem de tarafların maddi ve manevi olarak yıprandıkları, ekonomik ve zaman bakımından kayıpların arttığı görülmektedir.

Burada önem arz eden başka bir konu da özellikle ailenin ve evliliğin çocuk açısından kamusal özellik arz etmesi bakımından savunulan düşüncelerin, mahkeme harici boşanmanın getireceği riskleri işaret etmesidir¹⁶⁶. Kanaatimizce aynı risklerin mahkeme kararı olmasına rağmen devam ettiğinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Nitekim insanların karı koca olmak ve evlilik birliği tesis etmek için başvuruları yasal olan idari bir işlemle tesis edilmektedir. Ancak boşanma kararı idari bir işlemle verilememektedir. Zaten her koşulda anlaşmış olan, hatta çocuk varsa çocuğun menfaatleri konusunda da mahkemeden daha fazla konuya değinen boşanma anlaşmaları; uzun süren kesinleşme süreçleri, avukatlık ve dava masrafları gibi ek külfetleri olmayacağından, mahkeme dışı boşanma yoluyla karara bağlanabilir. Bu sebeple mahkeme huzurunda tek celsede sonuçlanarak alınan kararların, mahkeme dışı boşanma yoluyla da verilebileceğini savunmaktayız. Böylece hem mahkemenin yükü hem de eşlerin ve çocukların külfetleri ağırlaşmamış olacaktır.

Yukarıda ayrıntılı şekilde incelenen mahkeme dışı boşanma kurumunun ülkemiz açısından da uygulanabilir olduğunu düşünmekteyiz. Hatta bu yönde bir düzenlemenin ivedilikle yapılması gerektiği, Türk hukuk sisteminde mahkeme dışı boşanma kurumunun geç kaldığını bile söylememiz mümkündür. Nitekim yukarıda istatistiki olarak sunulan sonuçlar bu görüşümüzü desteklemekte, anlaşmalı olarak gerçekleşen boşanma oranlarının, çekişmeli olarak gerçekleşen boşanma oranlarından fazla olduğu, anlaşmalı olarak gerçekleşen boşanma sayısının istikrarlı olarak arttığı ve toplumdaki bireylerin bu yolu tercih ettikleri anlaşıldığından, anlaşmalı boşanma yolundan daha kolay, hızlı ve masrafsız olan mahkeme dışı boşanma uygulaması imkânının getirilmesi gerekmektedir.

2. Ülkemizde Son Yıllarda “Aile Hukukuna İlişkin” Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının Gelişmekte Olması

Ülkemizde mahkemelerin iş yüklerinin çokça artması nedeniyle, yüklerini hafifletmek, uzayan davalar nedeniyle vatandaşların mağdur olmalarını engellemek için; sigorta hukukundan ceza hukukuna, tüketici hukukundan borçlar hukukuna kadar pek çok alanda mahkemeye başvurulmadan uyuşmazlıkların çözümü konusunda tahkim, arabuluculuk, uzlaştırma gibi alternatif çözüm yolları kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Adalet Bakanlığı tarafından da boşanma konusu ile ilgili olarak aile hukuku kapsamında karma yöntem çalışması yürütülmektedir¹⁶⁷. Bu kapsamda mahkeme dışı boşanma kurumunun ülkemiz hukukuna kazandırılması gerektiği düşünmekteyiz. Zira; toplumun, bürokrasinin hatta mahkeme ve hakimlerin boşanma konusuna dair yaklaşım ve bakış açılarının değişmekte olduğu görülmektedir.

Türk Hukuk Sisteminde arabuluculuk, 22.06.2012 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu¹⁶⁸ ile girmiştir. Kanunun yaptığı tanıma göre özetle arabuluculuk; bir uyuşmazlık çözme şeklidir. Uyuşmazlıkların mahkeme sürecine girmeksizin çözüme kavuşturulması, bazı davaların zorunlu olarak arabuluculuk sürecine tabi olduğu ifade edilmiştir. Ne var ki

¹⁶⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bosanma-davalarina-karma-model-41953600> (ET: 28.03.2024).

¹⁶⁶ DUTTA, s. 52, 53; VELİDEDEOĞLU, *Ayni Haklar*, s. 152, 157, 167; ŞENER, s. 234-235.

¹⁶⁷ https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1832021210317Aile_ve_Miras.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁶⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6325.pdf> (ET: 17.02.2024).

bu uyumsuzluklar arasında boşanma davaları yer almamaktadır. Bu nedenle boşanmak isteyen eşler bakımından arabulucuya başvurmak ihtiyari niteliktedir. Arabulucuya başvurmanın boşanma konusunda taraflara sağlayacağı katkının boşanma şartlarının belirlenmesi konusunda uzman olan bir kişinin denetiminden geçecek olması olduğu düşünülmektedir¹⁶⁹. Zira yasal çerçevede eşler zaten anlaşmalı boşanma kurumu ile mahkemeye doğrudan erişebilmektedirler. Zorunlu olarak arabulucuya gidilmesi ile ilgili ileri sürülecek görüşlerin isabetli olmayacağını, taraflara daha fazla külfetler getireceği düşünülmektedir¹⁷⁰.

Nitekim boşanma yargılamasında, HMK hükümleri yanında, ayrıca özel bir düzenleme olan TMK m. 184/I, b.5 hükmü uygulanmaktadır. Hâkim tarafından karar verilmedikçe; ayrılığın fer-i veya boşanmaya ilişkin anlaşmalar geçerli olamayacak, arabuluculuk yolu ile anlaşmaya varılmış olsa dahi TMK m. 184/b.5 ve 166/f. 3 gereğince hâkim onayından geçmeden geçerlilik kazanamayacaktır¹⁷¹.

Ülkemizde tarafların boşanma hususunda anlaşmaları, boşanmaya karar verilmesi için tek başına yeterli olmayıp, üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hak olmadığından arabuluculuğa elverişli değildir¹⁷². Ancak yabancı hukuklarda boşanma ve velayet gibi konularda arabuluculuğa gidilebilmektedir¹⁷³. Bununla birlikte tarafların arasında yapacakları ve hâkime sunacakları anlaşma maddelerinin belirlenmesi ve hazırlanması, özellikle boşanmanın mali sonuçlarını ilgilendiren hususların müzakeresi açısından konu arabuluculuğa uygundur¹⁷⁴. Diğer taraftan boşanmanın maddi ve manevi tazminat ile yoksulluk nafakası vs. mali sonuçlarına ilişkin davaların tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hususlar olduğu anlaşılmasıyla 6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişli olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁵.

Yukarıda bahsedildiği üzere; boşanmaya ilişkin tam anlamıyla arabuluculuk süreci uygulanamıyor olsada kanaatimizce mahkeme dışı boşanma kurumu, bağımsız olarak veya aile arabuluculuğu yoluyla alternatif uyumsuzluk çözüm yollarından biri ile uygulanabilir. Bu sayede eşler anlaşırsa, çekişmeli bir boşanmayı anlaşmalıya çevirebilir. Temel gerekçelerimiz; ülkemizde mahkemelerin iş yükünün çok artması nedeniyle yüklerini hafifletmek, uzayan davalar nedeniyle vatandaşların mağdur olmalarını engellemek ve vatandaşlara ek külfetler yüklememek olduğundan, bağımsız veya alternatif çözüm yollarıyla uygulanacak mahkeme dışı boşanma kurumu, boşanma davalarında ortaya çıkan mağduriyetleri giderebilecek önemli bir çözüm yoludur.

¹⁶⁹ https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1832021210317Aile_ve_Miras.pdf (ET: 17.02.2024).

¹⁷⁰ ÖZMUMCU, Seda: "Aile Hukukunda 6325 sayılı Kanun Kapsamında Arabuluculuk", (Ed.) ŞİPKA, Şükran / ÖZDEN, Nur / AKİPEK ÖCAL, Şebnem: *Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk*, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Ankara, 2020 (Aile Hukukunda Arabuluculuk), s. 89.

¹⁷¹ ÖZMUMCU, *Aile Hukukunda Arabuluculuk*, s. 89.

¹⁷² ÖZMUMCU, Seda: "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 4, Sayı 2, MİHBİR Özel Sayısı (Re'sen Araştırma İlkesi), s. 146.

¹⁷³ Fransa'da boşanma konusunda aile mahkemesi hâkimi eşleri, aile arabulucusuna yönlendirme yetkisi ile donatılmıştır. Fransız Medeni Kanunu'nun 255. maddesine göre aile mahkemesi hâkimi açılmış olan bir boşanma davasında tarafların onayını aldıktan sonra onları bir aile arabulucusuna gönderebilir. Aynı maddeye göre hâkim gerekli görürse tarafları aile arabulucusuna gitmeye zorlayabilir. Burada da arabulucuya hâkimin kararına rağmen gitmemenin herhangi bir yaptırımını öngörülmemiştir. Diğer taraftan belirtmek gerekir ki Fransız Medeni Usul Kanunu, m. 1071 hükmüne göre hâkimin arabulucuya gitmeye zorlayan kararına karşı kanun yolları kapalıdır. Ayrıca, bir alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemi olarak aile arabuluculuğu süre ile de sınırlandırılmıştır. Aile mahkemesinde görülmekte olan uyumsuzluk esnasında arabulucuya gitme konusunda anlaşan tarafların aile arabulucusu önünde yapacakları görüşme sayısı ortalama 6 ila 8 arasında olup, süreç altı ayı aşamaz. Taraflar, aile arabuluculuğu süreci sonunda anlaşmaya varmaları hâlinde durumu bir tutanakla tespit edip aile mahkemesi hâkiminin onayına sunabilirler. Bu şekilde taraflar vardıkları anlaşmanın icrai etkiye kavuşmasını sağlayabilirler. Belirtmek gerekir ki; aile mahkemesi hâkimi varılan anlaşma üzerinde sınırlı bir inceleme olanağına sahiptir. Hâkimin yapacağı inceleme özellikle tarafların anlaşmaya özgür iradeleri ile varıp varmadıklarını noktasında toplanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. ÖZCAN, Cem: "Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu", *Uyumsuzluk Mahkemesi Dergisi*, 2017, Sayı 9 (Aile Arabuluculuğu), s. 383-396.

¹⁷⁴ SOMER, Pervin: "Aile Hukuku Temel Kavramlar", (Ed.) ŞİPKA, Şükran / ÖZDEN, Nur / AKİPEK ÖCAL, Şebnem: *Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk*, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Ankara, 2020, s. 100.

¹⁷⁵ SOMER, s. 100.

3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca Verilen Danışmanlık Hizmetlerinin Ek Denetim Sağlayabilmesi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmeti ile ilgili yaptığı araştırmasında; Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı altında verilen hizmette eşlerin yaşadıkları iletişim problemleri ile bu problemlerle baş etmelerini desteklemek için “*Aile Danışmanlığı*”, boşanma sürecinde bulunan ve bu süreci sağlıklı olarak yönetebilmeleri amacıyla “*Boşanma Süreci Danışmanlığı*” ve “*Bireysel Danışmanlık*” olarak sunulduğu, araştırma kapsamında hem hizmet alanlarla hem hizmet verenlerle hem de hizmete dolaylı katkısı bulunan dış paydaşlarla görüşme yapıldığı, bu kapsamda hizmeti alan 996 danışanla görüşülerek veri analizi hazırlandığı, buna göre bu hizmeti alma sebeplerinin;

- Eş ile iletişim sorunları yaşanması %47,8,
- Boşanma kararının yeniden değerlendirilmesi %11,
- Çocuklarının psikolojik durumunu korumak %35,1
- Kişisel desteğe ihtiyaç duyma %6,1 olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁶.

Araştırmaya göre; danışanların %52,2'sinin ilk görüşmelere eşleriyle birlikte gittikleri belirlenirken, danışanların %67,2'si hizmet kapsamında kendilerine verilen tavsiye ve görevleri yerine getirmeyi planladıklarını ifade etmişlerdir¹⁷⁷.

Diğer taraftan danışanların %77,5'i danışmanların öneri ve tavsiyelerini etkili bulduğunu belirtmiştir¹⁷⁸. Danışanların %48,8'i ise alınan Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmetinin; aile, çevre ve yakın akrabalarla kurulan iletişimde de olumlu etkisinin olduğunu ifade etmiştir¹⁷⁹. Danışanların %86'sı hizmetten memnun kalmıştır. İleride bir sorun yaşamaması halinde verilen aile danışmanlığı hizmetini yeniden alacaklarını ifade edenlerin oranı %91,9 iken, devletin bu tür hizmetler sunmaya devam etmesini onaylayanların oranı ise %99,7 olmuştur¹⁸⁰.

Boşanma öncesi ve esnasında sunulan hizmetle eşlere, iletişim problemlerinin çözümü hususu ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmeleri için destek olunmaktadır. Aile içi iletişim becerileri kazandırmak, çatışmaların yapıcı şekilde çözülmesinde yardımcı olmak ve çocuklarla ilgili sorunların çözümü yönünde de danışmanlık yapılmaktadır¹⁸¹.

Kanaatimizce; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu araştırması, aileyi oluşturan bireylerle her konuda doğrudan iletişim sağlanabildiğini, eşlerin doğru bir şekilde bilgilendirildiklerini, boşanma aşamasına gelmiş ve bu konuda kararlı olan eşlerin ise çocukları dahil olmak üzere boşanma konularında nasıl iletişim kurup anlayabileceklerini, hatta uyuşmazlık yaşayan eşlerin bu hizmet sayesinde anlaşma sağlayarak daha sağlıklı bir boşanma süreci geçirebilecekleri değerlendirilmekte ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu fonksiyonunun, mahkeme dışı boşanma konusunda Türk hukuk sistemine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Kanun koyucunun bu birikim ve tecrübeye sahip olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nı, mahkeme dışı boşanma kurumuna entegre etmesiyle, boşanmanın yukarıda belirtilen¹⁸² birçok riskinin ortadan kalkacağı kanaatindeyiz.

¹⁷⁶ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 11.05.2024).

¹⁷⁷ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 11.05.2024).

¹⁷⁸ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 11.05.2024).

¹⁷⁹ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 11.05.2024).

¹⁸⁰ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 11.05.2024).

¹⁸¹ <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligindan-aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi-hizmeti-arastirmasi/> (ET: 19.02.2024).

¹⁸² Detaylı bilgi için bkz. dn. 104.

E. Türk Hukuk Sisteminde Mahkeme Dışı Boşanma Kurumunun Kurulmasına İlişkin Çözüm Önerileri

Ülkemizde tüm boşanma sebepleri ve yolları dahil olmak üzere; boşanma davaları ile anlaşmalı boşanma oranındaki artış dikkate alındığında, uygun koşul ve denetimlerin oluşturularak boşanma yollarının kolaylaştırılması ve çeşitlendirilmesi ihtiyacının doğduğu görülmektedir. Bu nedenle Türk hukuk sisteminde yapılacak yasal değişiklikler ile mahkeme dışı boşanma yolları oluşturulması gerektiği açıktır.

Bunun için Türk hukuk sistemi hem idari hem de adli yapılanması ve alt yapısı ile bu ihtiyaca hızlıca ve uygun çözümler üretebilecek niteliktedir. Mahkeme dışı boşanmayı gerçekleştirmiş birçok ülkedeki ortak kriterler değerlendirildiğinde¹⁸³, mahkeme dışı boşanma kurumunun aşağıda belirtilen yöntemlerin ayrı ayrı ya da birlikte uygulanması yoluyla Türk hukukunda yer bulabileceği kanaatindeyiz.

1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İçinde Oluşturulacak Boşanma Birimi

Ülkemizde hem topluma hem de bireylere ayrı ayrı dokunabilen bir idari birim olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hem merkezi idare içinde hem de taşra teşkilatlarındaki organik yapısı, boşanma konusunda uzman kapasitesine sahip personelinin olması, evlilik ve boşanma konularında hem kişilerle hem de diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket edebilmesi nitelikleriyle, mahkeme dışı boşanma kurumunun oluşturulabileceği en uygun yerlerden birisi olduğu kanaatindeyiz. Bakanlık bünyesinde ülke çapında oluşturulacak mahkeme dışı boşanma birimi ile boşanmanın tüm aşamalarına ve taraflarına doğrudan ulaşma imkânı sağlanarak, rehberlik hizmetleri ile evliliğin kamusal özelliğine vurgu yapılarak boşanmalar azaltılabilir.

Diğer taraftan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı içinde kurulacak mahkeme dışı boşanma kurumu; verilecek rehberlik sırasında ve sonucunda tarafların boşanma konusundaki iradelerinin nasıl oluştuğunu ve şekillendiğini bilen, boşanmaya karar vermiş ve anlaşmış eşlerin de bu işlemlerine çok hızlı bir şekilde resmiyet kazandırabilecek özelliği ile kişisel özgürlüğü esas alan, süreç boyunca hem eşlerin menfaatlerini hem de varsa çocuğun menfaatlerini koruyabilecek ve gözetebilecek bir yapıya sahip olabilecektir.

Tüm bu hususlar, dünyada bu husustaki uygulama ve gelişmeler ve pek çok açıdan değerlendirilebilecek özellikleri ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları gibi sonuçları itibarıyla süreçle ilgisi olan diğer kurumlarla yapabileceği ortak girişimler ile mahkeme dışı boşanma biriminin oluşturulup sonuçlarının çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesini sağlayabileceği, bu yönde bir çalışma yapılması durumunda etkili ve hızlı bir çözüm üretilebileceği kanaatindeyiz.

2. Belediyeler veya Noterler

Mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulandığı ülkelerde hem belediyelerin hem de noterlerin rol aldıkları görülmektedir. İster avukatın katılımının zorunlu olduğu durumlar olsun isterse avukat katılımının gerekmediği durumlar olsun sonuçta eşlerin boşanma ve sonuçları konusunda yaptıkları anlaşma belediye başkanı veya noter tarafından yapılan bir tescil veya onaylama işlemi ile icrai nitelik kazanmaktadır.

Ülkemizde evlenme işleminin resmi ve yasal olarak yapılması görevi belediye başkanlarına verilmiştir. Aslında kişiler ortak bir hayat kurmak ve bunu resmi bir şekilde gerçekleştirme isteklerini bir irade beyanı ile idari bir makam huzurunda açıklamakta ve idari makamın da bu durumu resmi kayıtlara geçirmesi ile gerçekleştirerek hukuki olarak yeni bir sosyal statüye geçmektedirler. Evlendirme işlemini idari bir makam yapmaktadır.

¹⁸³ Detaylı bilgi için bkz. II.D.

Anayasa kapsamında, tüm işlemleri yargı denetimine tabi olan idarenin, idari işlem tesisinde usulde ve yetkide paralellik ilkesi gereğince evlendirme işlemini tesis edebilen belediyenin/belediye başkanının, aynı evlenme aşamasında olduğu gibi sadece bu yöndeki irade beyanlarını özgürce açıklayan kişilerin boşanma ve sonuçları konusundaki anlaşmalarını da resmi olarak neticelendirmeye yetkili olacağı düşünülmektedir. Bunun için de mahkeme dışı boşanma kurumunun yasal olarak düzenlenmesi ve görev ile yetkinin de belediyeye/belediye başkanına ait olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Noterler bakımından ise evliliğin bir sözleşme niteliğinde olduğu, sözleşmesel bir birliktelik olduğu düşüncesi dikkate alındığında, denetim bakımından getirilebilecek bazı şartlar (avukat, aile danışmanı, psikolog vb.) ile boşanma ve sonuçları üzerinde anlaşan eşlerin bu anlaşmalarını noter huzurunda tasdik ettirmek suretiyle resmi olarak boşanma işlemini gerçekleştirebilecekleri düşünülebilir. Boşanma anlaşmasının nüfus/tapu müdürlüklerine bildirilmesi gibi diğer resmi işlemlerinin noter vasıtasıyla yapılabileceği yasal olarak düzenlenebilir. Böylece eşlerin çok az bir masrafla ve çok hızlı bir şekilde boşanmaları sağlanabilir.

Bununla birlikte eşlerin her zaman mahkeme önünde boşanma ve boşanmanın sonuçları ile ilgili olarak dava açabileceği, tazminat ve diğer hususlar ile ilgili genel mahkemelerde davacı olabileceği de unutulmamalıdır. Bu imkân ister çekişmeli olsun ister anlaşmalı olsun mahkeme dışı boşanma yoluna başvuran tarafların menfaatlerinin korunması için her zaman bir yargı yolu olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak mahkeme dışı anlaşmalı boşanmaya karar veren ve birkaç örnekle ifade etmeye çalıştığımız kurumlar nezdinde ve yöntemlerle boşanan eşlerin, zaten mahkemeden uzaklaşmak, mahkeme sürecini yaşamamak, mahkeme masraflarından kaçınmak ve istemedikleri bir evliliği çok kıymetli olan hayatlarının bir parçası olmaktan çıkarmak için bu yola başvurdukları unutulmamalıdır. Ayrıca hâlihazırda hem kanunda hem uygulamada temel alınan kusur unsurunun eşlerin anlaşması ile aşıldığı dikkatlerden kaçmamalıdır. Yıllar süren yargılamalara sebep olan kusur tespitinin eşlerin anlaşması ile çok kısa zamanda ve netice olarak daha sağlıklı olarak çözüldüğü anlaşılmaktadır. Kusur sorunun çözülmesi ise hem tazminat bakımından hem de velayet bakımından oluşabilecek sorunların çözülmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sebeplerle kusura dayalı sistemin pek çok ülkede olduğu gibi istisna olarak uygulanmasına geçilmesi gerektiği düşünülmektedir.

3. UYAP Modeli

Dijitalleşmenin ve yapay zekâ sistemlerinin giderek yaygınlaşması, ihtiyaç duyulan yöntemlerden birisinin Ulusal Yargı Ağı Platformu (UYAP) üzerinden işlemlerin yapılabilir olmasını mümkün kılmaktadır. UYAP ülkemizin ürettiği ve diğer pek çok ülkeye de örnek teşkil eden, pek çok kurum ve platformun bilgi ve belge oluşturup paylaşabildiği, alınan kararlara çok hızlı bir şekilde erişilebildiği ve uygulanabildiği, kurum ve kuruluşların yanında bireysel olarak vatandaşların da doğrudan erişim sağlayabildiği eşsiz bir platformdur. Bu bakımdan anlaşmalı boşanmaya karar veren eşlerin çok kolay bir şekilde iradelerini ortaya koyan anlaşmalarını diğer bilgi ve belgeler ile birlikte oluşturulacak mahkeme dışı boşanma kurumuna gönderebilecekleri, kurum tarafından verilen kararın da çok hızlı bir şekilde resmîyete ve uygulamaya koyabileceği bir sistemdir. Böylece taraflar mahkemeye veya başka hiçbir kuruma gitmeksizin dijital bir yolla boşanma işlemlerini gerçekleştirebilirler.

Burada menfaat kayıplarının önüne geçilmesi bakımından eşlere anlaşmalarını avukatları katılımı ile oluşturmaları şartı getirilebilir ve bir hukukçu gözüyle denetimin yapılmış olması sağlanabilir. Bu şart hem sistemin işlemlerini engellemeyecek niteliktedir hem de tarafların menfaatlerini koruyucu etkiye sahiptir. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı tarafından adliyeler içinde bir birim kurulması ve işletilmesi çok elverişli bir idari yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Türk hukukunda evliliği sona erdirmeye taraf iradelerini ön plana koyan, boşanma ve sonuçları hakkında anlaşan eşlerin bu ihtiyaçlarını karşılayacak mahkeme dışı boşanma kurumunun oluşturulması elzemdir. Bu ihtiyacın yasal bir düzenleme ile en kısa sürede çözüme kavuşturulması hem kişisel menfaatler hem de kamusal açıdan büyük katkılar sağlayacaktır. Türkiye'nin mahkeme dışı boşanma kurumunu oluşturabilecek; UYAP gibi eşsiz bir alt yapısı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi çok uygun bir idari teşkilatı ve uzman personeli vardır. Sadece akademik bir yaklaşım/katılım ve ortaklaşa bir platform ile yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

Ancak mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanmasında; hiçbir koşul olmadan, sadece anlaşma belgesi ile boşanılmasının geri dönülemez mağduriyetler yaşatabileceği; şiddet, aldatma, yakın evliliği veya maddi sebeplerle kendini savunamayacak eşlerin mahkeme dışı boşanma kurumunu uygulamaya zorlayabileceği, çocukların veya diğer eşin menfaatlerinin korunamayacağı gibi olumsuzluklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu olumsuz durumları aşmak için farklı ülkelerde uygulanan mahkeme dışı boşanma kurumu örneklerini değerlendirip ülkemize uyarlayarak ve hukuk sistemimizde yapılacak düzenlemelerle mahkeme dışı boşanma kurumunun uygulanması imkanının olduğunu düşünmekteyiz.

Yapılacak değişiklik ve yasal düzenlemeler, boşanmış bireylerin ve çocuklarının daha sağlıklı ve huzurlu bir ortamda yaşayabilmelerine katkı sağlayacaktır. Nitekim sağlıklı ve huzurlu bireyler sağlıklı ve huzurlu toplumlar oluşturur.

KAYNAKÇA

- ADLİ SİCİL VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: *Adli İstatistikler 2021*, Ankara, 2021.
- ADLİ SİCİL VE İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: *Adli İstatistikler 2022*, Ankara, 2022.
- AKINTÜRK, Turgut / DERYA, Ateş: *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt*, 25. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2024.
- AKINTÜRK, Turgut: *Aile Hukuku İkinci Cilt*, 11. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
- ALTINOK ORMANCI, Pınar: “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022, Cilt 71, Sayı 4, s. 1431-1458.
- ANDRUP, Henrik / BUCHHOFER, Bernd / ZIEGERT, Klaus A.: “Formal Marriage under the Crossfire of Social Change”, (Ed.) EEKELAAR, John M. / KATZ, Sanford N.: *Marriage and Cohabitation in Contemporary Societies*, Butterworths, Toronto, 1980, s. 32-38.
- ANTOLOSKAIA, Masha: “Divorce Law in a European Perspective”, (Ed.) Scherpe, Jens: *European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016, s. 41-82.
- ANTOMO, Jennifer: “Reformbedarf Bei Der Anerkennung Von Privatscheidungen”, *Nzfam*, 2018, s. 243-249.
- AYHAN İZMİRLİ, Lale: “Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdarî Yoldan Tanınması.” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 22, Sayı 4, s. 67-126.
- BÉNABENT, Alain: *Droit de la famille*, LGDJ, Paris, 2020.
- BRÄM, Verena: “Privatisierung des Scheidungsrechts - ein Holzweg?”, (Hrsg.) GEISER, Thomas / KOLLER, Thomas: *Festschrift für Professor Heinz Hausheer zum 65. Geburtstag: Privatrecht im Spannungsfeld zwischen gesellschaftlichem Wandel und ethischer Verantwortung*, Stämpfli Verlag, Bern, 2002, s. 205-217.
- BURCUOĞLU, Haluk: “4721 Sayılı Yeni Medeni Kanun’un Boşanma Düzenlemesinin Eleştirisi ve Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar”, *Antalya Barosu Dergisi*, 2004, Cilt 5, Sayı 51, s. 40-69.
- CEYLAN, Ebru: “İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2018, Cilt 6, Sayı 12, s. 315-334.
- CİN, Halil: *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 2. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1974.
- CUBEDDU, Wiedemann / GIOVANNA, Maria / HENRICH, Dieter: “Neue Trennungs- und Scheidungsverfahren in Italien”, *FamRZ*, 2015, s. 1253-1259.
- DANIELSEN, Svend: The Scandinavian Approach: Administrative and Judicial Resolutions of Family Conflicts”, (Ed.) MEULDERS-KLEIN, Marie Thérèse: *Familles et Justice*, Bruylant, Bruxelles, 1997, s. 139-151.
- DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan / GÜMÜŞ, M. Alper: *Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku*, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024.
- DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LOHNIG, Martin (Hrsg.): *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 131-135.
- DUTTA, Anatol: “Stand des Scheidungsrechts in Deutschland”, (Hrsg.) DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LÖHNIG, Martin: *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im Europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 31-57.
- EKŞİ, Nuray: *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- ERCAN, İbrahim: “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 4, Sayı 2, s. 249-269.
- ERCOŞKUN ŞENOL, Hatice Kübra: *Şematik Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- ERDEM, Bahadır: “Yabancı Aile Hukuku Mahkeme Kararlarının Tanıma ve Tenfizi ile Avrupa Birliği Brüksel II Tüzüğü”, (Ed.) ŞIPKA, Şükran / ŞENSÖZ, Ebru / ŞENOL, Ayşe Nilay / ÖZBİLEN, Arif Barış: *Medeni Hukuk ve Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri*, İstanbul Ticaret Akdeniz Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 133-167.

- ERDEM, Mehmet / MAKARACI BAŞAK, Aslı: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- FERRER-RIBA, Josep: “Marital Agreements and Private Autonomy in Spain”, (Ed.) SCHERPE, Jens: *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective*, Oregon, Hart Publishing, Oxford-Portland, 2012, s. 350-369 (Marital Agreements and Private Autonomy in Spain).
- FERRER-RIBA, Josep: “Same-Sex Marriage, Express Divorce and Related Developments in Spanish Marriage Law”, *International Family Law*, 2006, s. 139-143 (Same-Sex Marriage).
- FERRER-RIBA, Josep: “Stand des Scheidung in Spanien”: DUTTA, Anatol / SCHWAP, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LOHNING, Martin (Hrsg.): *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Giesecking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 119-143 (Stand des Scheidung in Spanien).
- FEYZİOĞLU, F. Necmeddin: *Aile Hukuku*, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.
- GANIYEVA, Salimya: “Türk ve Rusya Federasyonu Milletlerarası Usul Hukukunda İdarî Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2013, Cilt 33, Sayı 1, s. 31-60.
- GENÇCAN, Ömer Uğur: *Aile Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- GENÇCAN, Ömer Uğur: *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017 (Boşanma Hukuku).
- GLENDON, Mary Ann: “The French Divorce Reform Law of 1976”, *The American Journal of Comparative Law*, 1976, Cilt 24, Sayı 2, s. 199-228.
- GÜNEŞ PESCHKE, Seldağ: “Dijital Boşanmaya ilişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları”, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt 4, Sayı 1, s. 121-146.
- GÜRSOY, Kemal Tahir: “Eşlerin Anlaşması Suretiyle Boşanma”, *Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, 1925-1975, Cilt 2, Boşanma Hukuku Haftası*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, s. 127-165.
- GÜRZUMAR, Aydanur: *Die rolle des Richters im Ehescheidungsprozess in der Schweiz und in der Türkei*, Bizim Büro Basımevi, İzmir, 1991.
- HUGUES, Fulchiron: “Custody and Separated Families: The example of French Law”, *Family Law Quarterly*, 2005, Cilt 39, Sayı 2, s. 301-313.
- HUYSAL, Burak: “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, *Milletlerarası Hukuku ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2017, Cilt 37, Sayı 2, s. 473-507.
- İKİZLER, Metin: *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- JUNGO, Alexandra: *CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz, Art. 1-456 ZGB*, Schultess Verlag, Zürich, 2016.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M: *Aile Hukuku*, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024.
- KÖPRÜLÜ, Bülent / KANETİ, Selim: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.
- KRISTIANSEN, Jan Eric: “Norway”, (Ed.): CHESTER, Robert: *Divorce in Europe*, Springer Verlag, New York, 1977, s. 53-68.
- MARTIN-CASALS, Miquel / RIBOT, Jordi: “The Postmodern Family and the Agenda for Radical Legal Change in Spain”, (Ed.) ATKIN, Bill: *The International Survey of Family Law 2008 Edition*, Jordan Publishing, Bristol, 2008, s. 409-434.
- MORACCHINI-ZEIDENBERG, Stephanie: “La contractualisation de la séparation et de ses conséquences en droit français”, *Les Cahiers de Droit*, 2018, Cilt 59, Sayı 4, s. 1113-1136.
- NOMER, Ergin: *Devletler Hususi Hukuku*, 22. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- OĞUZMAN, M. Kemal / DURAL, Mustafa: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.
- ÖNCÜ, Özge: “Eşlerin ‘Anlaşmalı Boşanma’ Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 19, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan Özel Sayısı, s. 793-835.
- ÖZBEK, Mustafa Serdar: *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Cilt 1, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- ÖZCAN, Cem: “Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2017, Sayı 9, s. 383-396 (Aile Arabuluculuğu).

- ÖZCAN, Cem: “Fransız Hukukunda Mahkeme Dışı Anlaşmalı Boşanma”, *Legal Hukuk Dergisi*, 2019, Cilt 17, Sayı 194, s. 653-658 (Anlaşmalı Boşanma).
- ÖZDEMİR, Nevzat: *Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2003 (Anlaşmalı Boşanma).
- ÖZDEMİR, Saibe Oktay: “Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2015, Cilt 35, Sayı 1, s. 29-46 (Revizyon).
- ÖZMUMCU, Seda: “Aile Hukukunda 6325 sayılı Kanun Kapsamında Arabuluculuk”, (Ed.) ŞİPKA, Şükran / ÖZDEN, Nur / AKİPEK ÖCAL, Şebnem: *Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk*, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Ankara, 2020, s. 89-92 (Aile Hukukunda Arabuluculuk).
- ÖZMUMCU, Seda: “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt 4, Sayı 2, MİHBİR Özel Sayısı, s. 145-172 (Re’sen Araştırma İlkesi).
- ÖZTAN, Bilge: *Aile Hukuku*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- PARKINSON, Patrick: *Family Law and the Indissolubility of Parenthood*, Cambridge University Press, New York, 2011.
- RYZNAR, Margaret / DEVAUX, Angeliq: “Voilà! Taking the Judge Out of Divorce”, *Seattle University Law Review*, 2018, Cilt 42, Sayı 1, s. 161-183.
- SANDSTRÖM, Glenn / GARÐARSDÓTTIR, Ólöf: “Long-Term Perspectives on Divorce in the Nordic Countries Introduction”, *Scandinavian Journal of History*, 2018, Cilt 48, Sayı 1, s. 1-2.
- SARESELLA, Daniela: “The Battle for Divorce in Italy and Opposition from the Catholic”, *Journal of Family History*, 2017, Cilt 42, Sayı 4, s. 401-418.
- SARI, Suat: *Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi*, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007.
- SAYMEN, Ferit H.: *Aile Hukuku Dersleri, 1949-1950 Yılı Takrirleri*, Teksir İşleri, İstanbul, 1950.
- SCHWARZ, Andreas B.: *Aile Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1946.
- SEÇER, Öz: “İsviçre ve Türk Hukuklarında Anlaşmalı Boşanma ve Fiili Ayrılık Sebebiyle Boşanma”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 2009, Sayı 63-64, s. 39-69.
- SOMER, Pervin: “Aile Hukuku Temel Kavramlar”, (Ed.) ŞİPKA, Şükran / ÖZDEN, Nur / AKİPEK ÖCAL, Şebnem: *Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk*, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Ankara, 2020, s. 93-107.
- SPERR, Anneken Kari: “Stand des Scheidungsrechts in Norwegen”, (Hrsg.) DUTTA, Anatol / SCHWAB, Dieter / HENRICH, Dieter / GOTTWALD, Peter / LÖHNIG, Martin: *Scheidung ohne Gericht?, Neue Entwicklungen im europäischen Scheidungsrecht*, Gieseking Verlag, Bielefeld, 2017, s. 265-280.
- ŞENER, Esat: “Medeni Kanun’un Aile ve Nesep Bölümünde Çatışan Eğilimler”, *Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, 1925-1975, Cilt 2, Boşanma Hukuku Haftası*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, s. 234-235.
- ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- ŞİPKA, Şükran: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı’nın Değerlendirilmesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, Cilt 6, Sayı 12, s. 163-175.
- TANRIBİLİR, Feriha Bilge: “Türk Hukukunda Yabancı Makamlarca Verilen Boşanma Kararlarının Tanınmasına İlişkin Gelişmeler”, (Ed.) DOĞAN, Vahit / AYHAN İZMİRLİ, Lale / YILMAZ, Alper Çağrı: *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 375-387.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi: *Türk Aile Hukuku*, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.
- TOPAK, Süleyman: *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur: “Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle Düzenlenen Yenilikler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 19, Sayı 2, s. 103-128.
- UĞUR, Ömer: *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

- UYANIK ÇAVUŞOĞLU, Ayfer: *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- ÜREM ÇETİNEL, Merve / GÜNEŞ, Biset Sena: “Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2020, Cilt 1, Sayı 5, s. 309-340.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: *Türk Medeni Hukuku Cilt 2*, 5. Baskı, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1965 (Medeni Hukuk).
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: *Türk Medeni Kanunu'na Göre Medeni Hukuk, Başlangıç- Şahıslar, Aile, Miras ve Eşya Hukuku (Ayni Haklar)*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1954 (Ayni Haklar).
- YILMAZ BİLGİN, Esra Pınar: *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- YILMAZ, Süleyman: *Medeni Hukuk Cilt 3 Aile Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023.
- ZEVKLİLER, Aydın / ACABEY, M. Beşir / GÖKYAYLA, K. Emre: *Zevkliler Medeni Hukuk*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.
- ZEYTİN, Zafer: *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.